

# СВЕТ

КОМАД У ЧЕТИРИ ЧИНА

НАПИСАО

БРАНИСЛАВ Ђ. НУШИЋ

СКЗ

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У НОВОЈ ШТАМПАРИЈИ — „ДАВИДОВИЋ“  
1906.

## О С О Б Е :

ТОМА МИЛЕНТИЈЕВИЋ, чиновник у пензији.  
СТАНА, његова жена.  
НАДА и ЈЕЛКИЦА, њихове кћери.  
СИМА ЈЕРЕМИЋ, чиновник у пензији.  
ГОСПОЂА ЖИВАНОВИЋКА.  
ГОСПОЂА ТОМИЋКА.  
СТОЈАНОВИЋ.  
ГОСПОЂА МАРТА, његова тетка.  
УЧИТЕЉ МУЗИКЕ.  
ТЕТКА КАЈА и АНА, служавке код Томе.  
ДЕВОЈЧИЦА.  
ПРВИ НОСАЧ.  
ДРУГИ НОСАЧ.

## П Р В И Ч И Н

Соба код Томе. На средини и са стране по једна врата. Лево напред прозор. Намештај обичан, какав се виђа у нашим старим кућама. Десно од средњих врата један миндерлук, а над овим виси старински часовник са шареном таблом, жутом шеталицом и гвозденим теговима, што изгледају као мали суџуци. На часовнику казаљке показују тачно три часа. С леве и десне стране часовника по једна слика (каква битка или убиство Максимилијаново, ловчева пратња или људски век). Лево од средњих врата орман, над којим виси икона, под њом босиок и стакоце богојављенске воде. По орману разастрт чист, бео чаршавић од српског платна, а поређане шоље, флашице, чаше, један сапун, две јабуке итд. Иза ових ситница је, ослоњен на зид, па орману још и дубоки рам, у коме је невестински бели венац. Напред лево, где је прозор, стара кожна наслоњача, из које се овде онде види кучина; десно напред је четвртаст сто, покривен куповним чаршавом. На столу су новине, наочари, муштикала, табакера и дуван, растресен на старим новинама.

### I

**Тома, Јелкица.**

ТОМА *(при дизању завесе заваљен у фотељи спава. Новине које је читао испустио је крај себе).*

ЈЕЛКИЦА *(пошто после извесне паузе избије на часовнику три, улази с лева на прсте, погледа још једном у часовник, па прилази Томи. Мазно).* Татице, татице!

ТОМА *(тргне се и трља очи).*

ЈЕЛКИЦА. Избило је три.

ТОМА *(погледа на часовник).* Јесте, Бога ми. *(Вади свој џепни часовник и сравњује).* Опет је тај матори угурсуз измакао.... за пет минута.

ЈЕЛКИЦА. А јуче смо га дотерали.

ТОМА. Такав је он: по годину дана добар, добар као добар дан, па на једанпут удари у инат. Дотерај га опет, Јелкице.

ЈЕЛКИЦА (*отрчи, попне се на миндерлук и дотерује казаљку*). Је ли добро?

ТОМА (*гледа у свој часовник*). Макни још мало, још за један минут.

ЈЕЛКИЦА (*изврши*). Ето.

ТОМА. Тако, хајде сад сиђи.

ЈЕЛКИЦА (*скочи с миндерлука, дотрчи до Томе, седне на шамлицу крај фотеље и узме новине, које је он при спавању испустио*). Да наставим?

ТОМА. Чекај, да ти нађем где сам стао. (*Узме јој новине и тражи*)....Е, ево овде.

ЈЕЛКИЦА (*чита*) „Немачка се још увек држи резервисано. Њени представници још ничим нису дали познати, да су од своје владе добили...”

## II

### Нада, пређашњи.

НАДА (*такођер слева*). А, ви сте већ будни; а ја као бајаги похитала, да вас будим.

ТОМА. Јелкица је била вреднија.

НАДА. Треба ли да вам направим коју цигарету?

ТОМА. Види, ако нема у табакери. (*Јелкици*). Хајде, хајде настави.

НАДА (*загледа у табакеру и седне те прави цигарете*).

ЈЕЛКИЦА (*чита изнова*). „Немачка се још увек држи резервисано. Њени представници још ничим нису дали познати, да су од своје владе добили ма каква упутства. Међутим, Енглеској је стало до тога, да сазна гледиште, које ће према целој овој ствари заузети немачка дипломатија.”

### III

#### Сима, пређашњи.

СИМА. Добар дан и на здравље!

НАДА и ЈЕЛКИЦА (*скоче са својих места и прилазе му руци*). Добар дан, Чика-Симо. (*Узимају му шешир и штап и остављају*).

СИМА. Јеси ли свршио ту твоју политику?

ТОМА. Чекај, само још да сазнам, шта мисли Русија.

СИМА. Ето ти сад. А која ти је фајда, што ћеш знати, шта мисли Русија?

ТОМА. Није ми никаква фајда, него тако, кад ти не дођеш тачно у три, ја онда морам нечим да се забављам.

СИМА (*седа*). А знаш ли, зашто сам одоцнио?

ТОМА. Е?

СИМА. Па купио сам.... гле.... (*вади из џепа*) нов шпил карата. Рекли смо данас да почнемо да те учим.

ТОМА. Јесте, Бога ми. Идите, децо, те нам спремите кафу. Јеси ли ми, Надо, направила коју цигару?

НАДА (*дајући му табакеру*). Јесам, оче (*оде лево*).

ЈЕЛКИЦА (*оде за њом*).

### IV

#### Тома, Сима.

СИМА. Хоћемо ли, а?

ТОМА. Па хајде баш? (*Припаљује*).

СИМА (*отвара шпил*). Ти знаш већ, како се која фарба зове?

ТОМА. Ех, де, де, де, ти опет.... Толико знам ваљада, и ако никад нисам узео карте у руке.

## V

### Стана, пређашњи.

СТАНА (*с лева*). Добар дан, господин-Симо. Рекоше ми деца, да сте дошли.

СИМА. Добар дан! Дошао, па задоцнио само три минута, а ваш ми муж већ пребацује.

СТАНА. Изволте, седите.

СИМА (*сео и издваја карте*). Дакле, то није као у џандару; овде је кец најстарији....

СТАНА. Али зар ћеш истина, Томо, сад под старост да учиш карте? Ја мислим то ви ономад само од шале говорите.

ТОМА. А што од шале?.... Да научим.

СТАНА. Што ће ти то, за Бога? Нећеш ваљада почети сад да се карташ?

СИМА. Ама не, госпођо, ви ме нисте разумели. Нећемо ми учити карте зато, да ми играмо, не; него да гледамо, кад други играју. Тома, знате, и не уме да живи, као што је ред да један пензионар живи. Завукао се овде у кућу, па плеви башту, храни пилиће, чита новине и тако.

СТАНА. Него како ви мислите?

СИМА. Ја сам, видите, саставио нарочити план, како ћемо живети од сад, и претресли смо тај план, па смо га и усвојили. Је ли тако, Томо?

ТОМА. Та оно.... нисам баш на све пристао.

СИМА. Чекај, брате, ево је и госпођа овде, па нека каже и она своју реч.

СТАНА. Да чујем баш тај ваш план.

СИМА. Молим. Дакле, у шест часова у јутру кренућемо се од куће и ићи ћемо на пијацу. Не морамо ништа пазарити, него онако ићи ћемо, да видимо шта има, а шта нема, да прокрстаримо онуда малко, и онда, око седам часова, свратићемо у кафану на кафу. Ту ћемо се видети с

људима, проговорити, чути ако се прошле ноћи образовало ново министарство или ако је прошле ноћи држава закључила нов зајам, или ма шта друго ново, па ћемо за тим читати јутарње новине све до девет часова. У девет часова ићи ћемо у министарство финансија, на касу где се пензија прима, и седећемо у чекаоници све до једанаест часова. Не морамо ми имати ништа да примамо, — ићи ћемо тек колико обичаја ради: нека нас види благајник, а, после, и зато, што се ту, у тој чекаоници, збирају сваки дан и сви остали пензионари, па ту човек може да чује све новости, све и политичке и неполитичке новости.

СТАНА. Па мој се Тома не бави политиком.

ТОМА. То јест, ја волим да чујем само крупније ствари....

СИМА. Али не бавим се ни ја политиком, него само тако, волим да чујем, много волим да чујем шта има ново.

## VI

### Нада, пређашњи.

НАДА (*уноси на служавнику две шоље кафе и служи прво Симу*). Изволте.

СИМА. Хвала, чедо моје. (*Прими кафу и почне савијати цигарету*).

НАДА (*пошто послужи и оца*). Желите ли ви, мајко?

СТАНА. Нећу, сад сам испила.

НАДА (*повлачи се лево у собу*).

## VII

### Сима, Тома, Стана.

СИМА (*наставља, као и да није прекинуо*). За тим ћемо у једанаест часова кући на ручак. (*Припаљује цигарету*).

СТАНА. Зар већ у једанаест?

СИМА. Молим. Онај један час до ручка потребан нам је. Сваког дана треба очистити муштиклу, треба цепкати дрвцад за чачкалице, навити кућни часовник, пребројати суво месо у оџаку, прегледати славину на бурету у подруму, истерати муве из собе за спавање и још пуно таквих ситних ствари, које човек, кад дође у пензију, мора сваки дан вршити. *(Повуче два три дима)*. После ручка мало ћемо прилећи....

ТОМА. Е јест, ја то морам....

СИМА. Молим те, као што кажем: после ручка мало ћемо прилећи, или ћемо узети новине или какав календар или кувар. Не знате ви, како се слатко спава, кад човек заспи читајући кувар.

СТАНА. Ваљада сањате какво лепо јело?

СИМА. А није то, него увек сањам, да ме је ко позвао на ручак. *(Испио је кафу, па хоће да остави шољу)*.

СТАНА. *(прихвата је)*. На здравље!

СИМА. Хвала!.... За тим ћемо после спавања, око три часа, изаћи опет у кафану и увући ћемо се у карташку собу и стаћемо карташима више главе, и то ја ћу стајати уз једну странку, а Тома ће уз другу. Ми, дакле, нећемо играти.

СТАНА. Па што вам је онда потребно да учите карте?

СИМА. Зато, да бисмо разумели игру. Ви још не знате, како је то слатко стајати више главе неком, кад игра карте, али кад разумете по мало игру. Ту се човек бесплатно једи, бесплатно радује и бесплатно игра карте. Знате, ту се често човек и посвађа, и ако га се не тиче, па онда често пута притекне у помоћ и по каквим саветом, и ако му га онај што игра не тражи, па онда човек стрепи, боји се, рескира, — и све га то ништа не стаје.

СТАНА. Па тако цело после подне да стојите људима над главом?

СИМА. А не. Пред вече ћемо ишетати мало Теразијама, те да сретнемо овог и оног, да опет чујемо по нешто ново, да стојимо по мало код каквог ћошка или пред кафаном, да загледамо, ако се каква кућа зида, и да кажемо наше примедбе, да застанемо, ако се каква кола скрхају или ако се двоје свађају, и у опште да исцрпемо сва она задовољства, која пензионарски живот чине тако слатким.

ТОМА. Е право да ти кажем, ја се уморих само слушајући то, шта све треба да радимо, а где бих ја све то и радио?

СИМА. Како то сад? Па јеси ли ономад пристао?

ТОМА. Ономад ниси био тако опширан, а, после, и нисам хтео да ти кварим вољу. Али... не могу ја то некако тако... Научио сам на овај мир и тишину, не одлазим никуда, не долази ми нико; живим овде у кућици са женом и децом, разговарамо, плевимо башту, хранимо живину, читамо шта мисли Русија, а шта Енглеска, па тако нам прође дан.

СИМА. Не кажем да је и то рђаво... Дабоме, кад човек има фамилију...

СТАНА. Па јесте, ви сте самац, па вам се и не мили код куће.

СИМА. Па, право да вам кажем, и то је истина. Дакле, нема онда ништа од мога плана?

ТОМА. Ево, ако хоћеш: све што могу да пристанем, то је, да ме научиш једној игри, па да дођеш, као што си и до сад долазио, сваки дан у три часа, те да одиграмо по неколико партија уз кафу.

СИМА. Добро... Кад већ нећеш друкче, макар и тако. Научићу те шлаге.

СТАНА. А је л' то за новац?

СИМА. Па јесте.

ТОМА. Ако је. Ми ћемо играти у једну пару.

СИМА. Па и то можемо, а добит да мећемо у пикслу у корист рањеника.

ТОМА. Којих рањеника?

СИМА. Па, руских рањеника. (*Меша карте*).

ТОМА. Каквих руских рањеника, кад и нема рата?

СИМА. Све једно: ако га нема, биће га. Док је Русије, мора бити рата, а кад има рата, мора бити и рањеника. Дакле, збираћемо пикслу у корист тих будућих руских рањеника.

ТОМА. Добро, пристајем.

СТАНА. Али, немојте само данас почети; почните од сутра.

ТОМА. А што не баш данас?

СТАНА. Ех, тако... Данас имамо у кући једну малу светковину, а кад је светковина, онда се не игра карата.

ТОМА. Светковину?

СТАНА. Дабоме, те још какву.

ТОМА. *(Домишља се)*. Чекај... данас је двадесет година, како смо ову кућу купили.

СТАНА. Ниси погодио. Од куд данас, кад смо се уселили тек седмог новембра?... Заборавио си.

ТОМА. Ама данас сам закључио погодбу.

СТАНА. Није, вараш се.

ТОМА. Е, чекај, сад ћу те уверити. *(Оде до ормана и узме онај рам, у коме је венац, и обрне га. Сими говори)*. Знаш, ово је наш венчани венац, па сам ја остраг увек записивао сваки важнији догађај.

СИМА. То је онако, као неки Октоих. Сасвим паметно. Зашто да се заборави?

ТОМА *(пошто је метнуо наочаре, чита с леђа рама)*. Ево: „Нека се зна, да смо ја и Стана за наш новац, који смо, провео петнаест година брачнога живота у међусобној љубави и штедњи, данас, 28. октобра 1885. године, купили кућу и у исту се уселили 7. новембра исте године“. *(Оставља слику на сто)*.

СТАНА. Ето видиш, а данас је тек 4. септембар.

ТОМА. Јесте, Бога ми. Е па, каква је онда светковина данас. Ваљда није мој рођен дан?

СТАНА. Није.

ТОМА. Него шта је?

СТАНА. Данас је равно петнаест година, како је Каја код нас у служби, а педесет јој је година живота, па ме молила, да почасту децу.

ТОМА. Е, то ли је? Па што ми одмах не кажеш? А јеси ли јој купила што, да јој поклонимо?

СТАНА. Требало је да купим, ал', Бога ми, немам кад да изађем у чаршију.

СИМА. А шта бисте јој узели?

СТАНА. Па какву шамију.

СИМА. Па молим вас, ја и онако идем сад у чаршију.

СТАНА. Ех, да не буде за вас то терет?

СИМА. Та оставите, молим вас, какав је то терет? Ево мене за пола часа, па да се и ја почастим. Та и ја сам члан ваше фамилије. Нема нигде забележено, али ће бити, мислим, скоро двадесет година, како ја сваки дан увратим и испијем кафу код вас. Чекај... Има ли овоме часовнику двадесет година?

ТОМА *(размишља)*. Има.

СИМА. Е, оног си га дана донео, кад сам ја дошао први пут на ручак. То баш памтим. Хајде, одох ја. *(Полази)*.

СТАНА. Е, баш вам хвала, господин-Симо.

СИМА. Молим, молим. *(Оде)*.

## VIII

**Стана, Тома, за тим Нада, Јелкица, Каја.**

СТАНА. Баш му хвала; увек нам се нађе. Чекај да зовнем Кају: хоће да ти пољуби руку. *(Оде до левих врата)*. Кајо, оди, сам је господин.

КАЈА *(улази с лева с једним тањирем колача)*.

НАДА *(улазећи за Кајом)*. А замислите, оче, тетка Каја крила од нас...

ЈЕЛКИЦА *(која је такођер ушла)*. А данас је равно петнаест година, како је у нашој кући.

КАЈА *(брише очи од суза)*. Јесте, па хоћу моју дечицу мало да почастим. *(Љуби руку Томи)*.

ТОМА. Е, па нека ти је срећно, Кајо, и дај, Боже, да под нашим кровом проведеш цео век.

КАЈА. Ох, кад би Господ хтео да вас чује! Зар ја могу тражити боље господаре и лепши мир, него у вашој кући?

НАДА. Е, сад тек прими и од мене честитку; оно се у кујни не рачуна.

КАЈА (*љуби је*). Хвала, чедо моје. (*Осврће се и тражи очима Јелку*). А моје дете, зар ми моје дете неће да честита?

ЈЕЛКИЦА (*која се била заиграла*). Хоћу, Хоћу, дадо! (*Загрли је*).

КАЈА (*љуби је*). Зар моје дете, које сам ја прихватила и однеговала? Злато моје! (*Љуби је*).

НАДА. А што нам то, тетка Кајо, нисте казали, па бисмо ја и Јелка вас изненадили, а не ви нас?

КАЈА. Ех, што да говорим? Није тако важна ствар. Тек паде ми онако на памет, па рекох: Хајде да почастим моју дечицу. Узмите, узмите.

ЈЕЛКА (*узима колаче и једе*). И то дада умесила баш оно, што ја волим.

ТОМА. Е па, ти си јој најпреча.

КАЈА. А знате ли, децо, ко је још у овој кући са мном заједно петнаест година?

СВИ. Ко?

КАЈА. Наш мачак, Марко. Тог дана, кад сам се ја погодила код вас у службу, добили смо и Марка од господина Симе.

СТАНА. Јесте, Бога ми.

ТОМА. Па хоћемо ли и њему да честитамо?

НАДА. А где је Марко?

КАЈА. Ено га у кујни под огњиштем.

ЈЕЛКИЦА. Хајде да му понесемо по један колач. (*Узме колач*).

НАДА (*узме и сама*). Да га нађемо.

ЈЕЛКА (*отрча до ормана и нађе тамо једну црвену пантљику*). Хоћу да му вежем ову пантљику око врата: нека и он изгледа данас свечано. Хајдемо, да га нађемо. (*Отрчи*).

КАЈА и НАДА (*оду за њом*).

## IX

### Стана, Тома.

ТОМА. Јест, Бога ми, пролазе године, пролазе часом, као да је све то јуче било... (*Шета и размишља*). ....Као да је јуче било.

СТАНА (*дотле распрема сто и збира шоље на служавник*).

ТОМА (*шетајући дошао је до оног стола, на коме је Нада правила цигарете, извадио цигарету и пали је*). Стано.

СТАНА. Чујем.

ТОМА. Остави, Бога ти, ову слику на своје место. Бојим се, пашће, па ће се разбити.

СТАНА (*узме рам с венцем, који је Тома на тај сто мало час оставио и загледа му задњу страну*). А, видиш, овде ниси записао само кад смо кућу купили, него и још нешто.

ТОМА. Знам, то је кад су се деца родила. Дај овамо. (*Чита*). „У овој нашој кући роди нам се и прво чедо 4. фебруара 1887. год., које на крштењу доби име Надежда....“ А ово је за Јелкицу: „15. априла 1890. године роди нам се и друго чедо, које на крштењу доби име Јелена“.

СТАНА (*броји на прсте*). Па то ће Нада, Томо, сад скоро да напуни осамнаесту годину.

ТОМА. Јесте.... а Јелица петнаест.

СТАНА (*седне, спусти слику на крило и замисли се*). Бога ми, Томо, осамнаест година! Па то није мало.

ТОМА. Како мало? То је већ девојка.

СТАНА. Девојка за удају, а ми никад нисмо сели, да тако о томе мало промислимо и поразговарамо.

ТОМА. А што бисмо, Стано, ту имали да разговарамо?.. Што буде суђено, суђено.

СТАНА. Да видиш, није ни тако, Томо.

ТОМА. А како би друкче било?

СТАНА. Е па, видиш, девојка је прирасла, постасала је, а ми се некако одвојили од света: нити је куда водимо, нити изводимо; нити је ко зна, нити види. А то не иде тако.

ТОМА. Ама шта не иде?

СТАНА. Па тако, то не иде. Ми живимо овако сами за се, одвојени сасвим од света, ни с ким се не мешамо.

ТОМА. А шта нам фали. Ето, прочитај како ту пише. (*Узме слику из њена крила*). „Провев 15 година брачнога живота у међусобној љубави“... То је донде кад смо купили кућу, је ли? Па и од тада зар нисмо мирно и лепо живели? Нити си ти мени рекла зазорну реч, нити сам ја тебе прекорио; деца нам одрасла здрава, добра, волимо се, живимо мирно, тихо и срећно, па шта ће нам другаче да живимо?

СТАНА. Та то не кажем. Зар мени и теби треба другаче да живимо? Али, видиш, заробили смо и ову децу.

ТОМА. Па и деца су задовољна; не траже ни она друкче да живимо. Сви се у кући слажемо и волимо, па чак и ова Каја. Ето, скрасила се код нас и привикла, па не тражи боље.

СТАНА. Јесте, ама видиш, Нада је већ дорасла, па морамо о томе промислити. Не можемо због ње ван света. Ако хоћемо да је збринемо, морамо се мало измешати са светом, морамо је увести у свет.

ТОМА. Ама како да се измешамо са светом?

СТАНА. Па ето тако: да одемо овоме и ономе у посету, да изведемо дете на игранку, на свадбу; да призовемо познанике, да нам дођу; да отворимо мало кућу, па да нам свет дође и да му одемо... Размисли, Бога ти, Томо, о томе.

ТОМА (*забринуто*). Та не кажем ја да не треба. Треба, знам ја; него сам научио на овај мир, и као најзгодније ми је овако, кад ни ми о свету, нити свет о нама води рачуна.

СТАНА. А то је баш оно, Томо, што свет не води о нама рачуна, а девојка дорасла, па бисмо ми баш требало све и сва да учинимо, да свет води о нама рачуна.

ТОМА (*убеђен*). Оно, тако је... Видим да је тако. Морамо, морамо макар и жртвовали наш мир... Само... како ти то мислиш, шта треба да радимо?

СТАНА. Па... тако... Даћеш мало пара, да скројим Нади какву хаљину за посете, а и за кућу.... А требаће што и за

Јелку, па.... онда.... отићи ћу овде и онде у посету.... Ето, има кућа с којима се знамо, али нисмо им ишли и нису нам долазили.... Тако.... одвојили смо се, па сад треба да се опет спријатељимо са светом.... Треба и да призовемо свет, да нам дође, да отворимо мало кућу.

ТОМА *(размишља)*.

СТАНА. Ако мислиш да немам право, онда нека не буде, Томо.

ТОМА. Не кажем.... Ко ти каже да немаш право? Размишљам само, да ли ће то бити боље... А кад ти кажеш да је добро.... Колике смо године проживели мирно и лепо и нисам ти никад казао: „Није“, кад ти кажеш нешто да јесте.

СТАНА *(пребацујући)*. Нисам ни ја теби, Томо.

ТОМА. Боже, сачувај!... Е па, видиш, зашто сад да ти спорим? И, дабоме, мајка си и ја отац... Морамо промислити мало о деци, морамо све учинити за њих и за њихову срећу... Па, дабоме, треба да се познамо мало, да се виђамо, да се измешамо са светом, треба да призовемо мало тај свет и нашој кући, да отворимо кућу... А... треба ли много пара за те хаљине за децу?... *(Вади портфељ)*.

СТАНА. Па... не знам да ти кажем.

ТОМА *(вади)*. Ја ћу ти дати нешто, па ти види. *(Даје јој)*. Ако затреба још, ту сам; ако претече, вратићеш ми.... *(Размишља)*. Ето, нека буде тако; до сад је било друкче, а од сад нека буде тако. Нећу после да пожалим на самог себе.

## Х

**Нада, Јелка, Каја, пређашњи.**

НАДА *(смеју се најпре с поља, па онда утрче, Нада напред, носећи мачку којој је око врата везана црвена пантљика, за њом трчи Јелкица и, најзад, Каја)*. Ево га Марко.

ЈЕЛКИЦА. Како нас је лепо дочекао! Седи на тетка-Кајину кревету, па све овако *(жмирка очима)*, а ми њему:

„Честитамо, теча-Марко, дан“, а он овако (*опет жмирка*), па врр....рр....врр....рр.... а ја га онда узмем за шапу, па га продрмусам и викнем: „Честитам ти, теча-Марко, дан“, а он ми онда рече: „Фала“.

СТАНА (*милује Јелку*).. А баш ти рекао: „Фала?“

ЈЕЛКИЦА. Па да... онако мачјим језиком рекао је: „Мијау!“

ТОМА. А јесте ли га почастили?

НАДА. Дали смо му колача.

ЈЕЛКИЦА. И још како је слатко појео! Па се после лепо убрисао.

ТОМА. Е, баш се убрисао?

ЈЕЛКИЦА. Па да, овако. (*Лиже језиком уснице*).

НАДА. Довели смо га, да му и ви честитате.

СТАНА (*Озбиљним тоном*). Знаш шта је, Надо? Остави ти тога теча-Марка Јелки, за њу је то, нека се она игра, а с тобом има мајка да проговори реч две.

НАДА. Ево. (*Даје Јелки мачка*).

ЈЕЛКИЦА. Врр...врр... теча-Марко, сад ћемо ми играти светковине. Хајде кажи: „Мијау!“ . Кажи....

СТАНА. Однеси га у кујну, па нек ти тамо каже све што хоћеш. Хајде, пођи и ти, Кајо.

КАЈА (*Јелки*). Хајде, душо.

ЈЕЛКИЦА. Е, нећу сама; чекај да понесем и моју Нину, и она да честита теча-Марку дан. (*Додаје Марка Кају*). Придржи ти, дадо, Марка. (*Отрчи до ормана и узме своју лутку*). Хајдемо сад. (*Отрчи и Каја за њом*).

## XI

### Стана, Тома, пређашњи.

СТАНА. Слушај, Надо: ја и отац смо решили овог часа нешто врло важно.

ТОМА (*који је сео*). Да, слушај, дете, што ће ти мајка рећи... То смо заједно решили.

НАДА. Ја слушам.

СТАНА. Ти већ и сама видиш, дете, да си дорасла и... како да кажем...

ТОМА (*хоће да јој помогне*). Па то... дорасла.

СТАНА. Јесте. И сад је већ време, да мало и у свет излазиш. Ти си се овако сабила у кућу с нама, а ми никуда не излазимо, ни с ким се не виђамо, не мешамо се са светом. Па не можеш ти због нас остати тако одвојена од света.

ТОМА. Ми смо могли, за нас је било друго; али ти не можеш.

НАДА. Како год ви кажете.

СТАНА. Ја и отац смо разговарали и размишљали смо озбиљно о свему, па смо решили, да од сад друкче почнемо. Ми хоћемо да од сад живимо са светом.

ТОМА. Јесте, хоћемо да се измешамо са светом, да му одлазимо и да се виђамо.

СТАНА. Да отворимо мало кућу и да призовемо свет, да нам дође.

НАДА (*радосно*). То је лепо, то је врло лепо, мајчице. (*Грли је*).

ТОМА. Да, ето, то смо решили ја и мајка.

НАДА. И то све због мене.

ТОМА. Па, дабоме, није због нас. Нама је и овако било добро. Него због тебе....

НАДА. Хвала вам, велика вам хвала. (*Љуби Томи руку*)

ТОМА. А ти се томе радујеш?

СТАНА. Боже, Томо, млада је, мора се радовати.

НАДА. Па ја нећу од вас да кријем; дабоме да се радујем.

СТАНА. Е па, видиш, зато сам те и задржала. Сад се лепо спреми, да изађемо мало, да ти наручим једну две хаљине, да имаш с чим изаћи и дочекати.

НАДА. И нову хаљину ћете ми правити?...

СТАНА. Да, отац ми је већ дао новаца.

НАДА. О, како сте ви добри!

СТАНА. Е па хајде сад, метни шешир на главу и дај ми мој, па да пођемо.

ТОМА. Е, још сад?

СТАНА. Па, ето, имамо времена, а новац си нам већ дао.

НАДА. Још сад, боље још сад. *(Тапшући и певушећи отрчи у леву собу).*

## XII

### Стана, Тома.

СТАНА. Видиш ли, какву си радост учинио детету?

ТОМА. Видим.

СТАНА. Жељно је света.

ТОМА. Па ето, — нека му буде.

## XIII

### Јелкица, пређашњи.

ЈЕЛКИЦА *(утрчи сва задихана, носећи Станин шешир).*  
Мама, а хоћу ли и ја добити нову хаљину?

СТАНА *(узима шешир и меће га на главу).* Хоћеш, душо.  
Зар тебе да оставимо без хаљине?

ЈЕЛКИЦА *(помаже мајци да намести шешир).* Али ја хоћу плаву. Знаш, од кад сам те молила за плаву хаљину?

СТАНА Добро, добро, нека буде плава.

ЈЕЛКИЦА. А хоћу ли и ја поћи сад с вама?

ТОМА. Е па дабоме. Куд би то и могло бити без тебе?

ЈЕЛКИЦА (*отрчи до левих врата*). Дадо, дадо, тетка Кајо, донесите мој шешир... мој шешир.

#### XIV

##### Нада, пређашњи.

НАДА (*обучена*). Ја сам готова.

СТАНА (*навлачећи рукавице*). Ево, душо, и ја сам.

ЈЕЛКИЦА (*скида са себе кецељу и баца је на патос, дотерује кики и у опште спрема се*).

НАДА. Јелкице, и ти ћеш с нама шетати. Водићу те свуд.

ЈЕЛКИЦА. А кад нам дођу посете, ја ћу послуживати; ти седи и забављај госте, а ја ћу послуживати. (*Опет на левим вратима*). Дадо, мој шешир.

#### XV

##### Каја, пређашњи.

КАЈА. Ево, ево, душице; нисам могла да га нађем.

ЈЕЛКИЦА (*шчепа шешир и натуче га на главу*). Хајдемо, хајдемо.

НАДА. До виђења, оче. (*Пољуби га у руку*).

ТОМА (*Јелки која је већ отрчала до врата*). А ти?

ЈЕЛКИЦА (*врати се*). Јесте, Бога ми. (*Пољуби га*). Ја од радости и заборавила.

СТАНА, Хајдемо, децо!

НАДА, Јелкица (*весело поскакујући, попевајући*). Хајдемо, хајдемо, хајдемо!... (*Оду на средња врата*).

## XVI

**Каја, Тома.**

КАЈА (*остала на сред собе и гледа зачуђено за њима, па маше главом и час погледа у Тому, а час за њима*). А куд одоше, Бога вам, господине, овако с хуком?

ТОМА (*који се и сам није измирио с будућношћу, сео на столицу, погледом испратио оне који су отишли, па се замислио, пробуђен Кајиним питањем*). У свет, Кајо, у свет!

## ДРУГИ ЧИН

Иста соба, само место старог намештаја нов, модеран.

Скинуте и слике с дувара, па метнуте нове. И стари часовник избачен. Још само стоји с леве стране од средњих врата један орман и напред, десио, стара фотеља.

I

**Тома, Нада, Јелка, Каја, носачи.**

(*При дизању завесе носачи износе један стари сто. Сви мотре и распоређују*).

ЈЕЛКИЦА. Ах, како је то лепо! Гледај само ово овде....  
Ово.

НОСАЧИ *(враћају се)*.

НАДА. Ово сад. *(Показује стари орман)*. А овамо донесите оно велико огледало.

НОСАЧИ *(односе орман)*.

ТОМА *(мало забринуто)*. Па, добро, надзирава ли ко год, где се смештају све те ствари?

КАЈА. Не брините ништа, господине. Ја сам све то удесила. Све се ствари слажу на тавану. Ја сам лепо прострла, изабрала сам крај, који никад не кисне и обилазим сваки час, да видим како је што положено. А је л' те, молим вас, хоће ли и ову вашу стару фотељу изнети?

ТОМА *(с резигнацијом)*. Да, Кајо, и ту ће фотељу изнети.

КАЈА. Па, за Бога, господине, бар ту фотељу оставите. Та ви ту обично по ручку слатко одспавате по један сан. То је ваша стара фотеља. Где ћете од сад спавати?

НАДА. Јесте, али ће ту доћи она мала гарнитура за пушење.

ЈЕЛКИЦА. А отац ће спавати у нашој соби на дивану.

НОСАЧИ *(опет улазе и уносе велико огледало)*.

НАДА. Ево овде. *(Показује место где је био орман)*. Тако....

ЈЕЛКИЦА *(гледа из далека)*. Још мало лево, још, још, још... Тааа...ко...

НАДА. А сад узмите ову фотељу.

ТОМА *(боно)*. Носите сад ову фотељу. Кајо, иди види, где ће метнути ову фотељу.

КАЈА. Одох да видим и остале ствари, како су сложили. *(Оде)*.

НОСАЧИ *(износе фотељу)*.

## II

Пређашњи, без Каје.

НАДА *(нежно)*. Вас је жао, оче, за вашом фотељом?

ТОМА. Није... Што би ме било жао?

ЈЕЛКИЦА. Па јесте. Шта би имало да вас буде жао, кад ће овамо доћи лепше ствари?

НОСАЧИ *(уносе мали фини сточић и два табурета)*.

НАДА. Овамо, овамо... Тако... Ову столицу овако, а ову овако.... Ето, сад је лепо. *(Носачима)*. Сад можете ићи, нема шта више.

НОСАЧИ *(одлазе)*.

ТОМА. Тако... *(разгледа)*. Ето вам сад нове собе.

НАДА. Је л' те, оче, да је лепо?

ТОМА. Може бити и да је лепо. Ја не знам. Мени је и оно било добро. *(Седне на канабе, па скочи)*. Па ко може овако ниско седети? Изгледа ми, Боже ме прости, као да сам чучнуо, а не да сам сео. *(Стане пред табуретом)*. А шта је ово?

ЈЕЛКИЦА. Па опет столица за седење.

ТОМА (*крсти се*). Па ко ће ту сести? Изгледаће као рода на оцаку. (*Седне*). Ето, висе ми ноге, а не може ни да се наслони човек!

НАДА. Ви, оче, као да се љутите, што сте нас послушали и узели овај нов намештај?

ТОМА.. Не љутим се. (*Диже се*). Шта имам да се љутим? Само кажем, да је био бољи онај стари намештај.

НАДА. Па знам, али кад свет каже да оно није добро?

ТОМА. Због света сам и пристао. А ако је по мени, мени је оно било боље.

### III

**Каја, пређашњи**, за тим **Стана** с једном девојчицом.

КАЈА (*враћа се из десних врата*). Све је добро сложено, као да сам сама својом руком намештала. Не брините, господине, све је лепо сложено. Ево сад баш и госпођа уђе у авлију. (*Оде лево*).

ЈЕЛКИЦА (*потрчи средњим вратима*). Мама, мама.

ТОМА. А где се она то тако дуго задржала?

НАДА. Е па, имала је данас да начини три посете.

ЈЕЛКИЦА. Код госпође Петровићке, Пајевићке и Лаковићке.

#### IV

##### Стана, девојчица, пређашњи.

СТАНА *(улази, а за њом једна девојчица, која носи три кутије са шеширима. Стана, чим уђе, разгледа како је намештено)*. Врло лепо, врло лепо... Како то, Боже, сасвим друкче изгледа, сасвим друга соба! Не могу чисто да познам, да сам у својој кући.

ТОМА. Јест, и ја не могу чисто да познам.

ЈЕЛКИЦА. А која је, мајко, она девојчица тамо?

СТАНА. А јесте. *(Прилази ближе Томи и као поверљиво)*. Ти се ваљада нећеш љутити? Свратила сам успут, те понела шешире, да изберем себи један. Знаш, ја сам била сасвим задовољна и овим који имам; али свет каже: „Шта се ту упреподобила, па се направила пуки сиромах, а овамо хоће да уда ћер? Нема ни честитог шешира?“

ТОМА. Ама ко то каже?

СТАНА. Па свет, за Бога. Па онда рекох, хајде да им не дам разлога, да ми говоре тако што, те свратих, ако се ти не љутиш?

ТОМА. Молим те, што бих се љутио? Свет има право, треба и ти да се мало обучеш. Обукла си децу, па не можеш ти крај њих ићи таква. Сасвим, узми један шешир. Има свет право, што ти је то казао.

НАДА. Мамице, ово су шешири, је л' те?

СТАНА. Јесте, децо, али за мене; вама сам већ узела.

НАДА и ЈЕЛКИЦА (*радосно шчепају из руку девојчице кутије и почну отварати*). Да видимо, да видимо за маму шешир.

НАДА (*извадила један*). Овај, мамо.

ЈЕЛКИЦА (*извадила други*). Овај, овај, мамице.

СТАНА (*деци*). Добро, добро, сад ћу. (*Томи*). Не љутиш се, је ли?

ТОМА. Та, Боже мој, зашто бих се љутио? Узми, Стано, леп шешир. Нећу да свет каже: „Шта се ту упреподобила, па се направила пуки сиромас, а овамо хоће ћер да удаје?“

СТАНА (*отишла тамо, узела један шешир, метнула га на главу*). Овај?

НАДА. Тај вам тако добро стоји.

ЈЕЛКИЦА. А овај, мамице?

СТАНА. Тај је сувише младачки. Остаћу при овоме (*Пакује остале шешире и предаје девојчици*). Кажи госпођи, да сам изабрала овај од 24 динара.

ДЕВОЈЧИЦА. Разумем. (*Одлази са шеширима*).

## V

Пређашњи, без девојчице.

СТАНА (*метла шешир на главу, па прилази Томи*). Овај... Томо. Па ваљада ћеш ми и ти рећи, како ми стоји шешир?

ТОМА. А што да ти ја кажем?

СТАНА. Ни до сад нисам ништа понела, док тебе нисам запитала, па што бих и од сад?

ТОМА. Ех... до сад, то је било друго. Кад би било као до сад, ти не би, по мени, ни скидала онај шешир. Али сад је друго... Свет ти је скинуо онај шешир који се мени свидео, свет ти је казао, да купиш други и купила си, па сад нека ти свет и каже, како ти стоји.

СТАНА *(прилази му ближе)*. Ти се канда љутиш? Ако се љутиш, ја нећу понети овај шешир, док сам жива.

ТОМА. Не љутим се. Ко ти каже да се љутим? Мора тако да буде, па шта има да се љутим?

СТАНА. Па разуме се, кад смо се већ измешали са светом, не можемо сад мимо свет. *(Скида шешир и додаје га Јелкици)*. Носи, Јелкице, тамо у собу, па метни у орман.

ЈЕЛКИЦА *(узима шешир и оде лево)*.

## VI

**Тома, Стана, Нада, затим Каја.**

СТАНА. Надо, душо, зар не би било боље, да си оно огледало метла с десне стране врата?.

НАДА *(која се до сад бавила дотеривањем намештаја)*. Не знам, мајко. Ја мислим овако је боље. А можемо кога и запитати.

ТОМА. Та, запитаћемо свет, за Бога. Свет ће нам то казати.

КАЈА (*долази на средња врата*). Госпођа Живановићка.

СТАНА. О, од куд она?

НАДА. Па је л' јуче казала, да ће нам данас опет доћи?

СТАНА. Изађи јој у сусрет, Надо.

НАДА (*одлази до врата*).

КАЈА (*одлази лево*).

## VII

### Госпођа Живановићка, пређашњи.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА (*улази и одмах јој пада у очи намештај*). А... а... (*Разгледа*). Опростите, не поздрављам се, толико ми се допало. Добар дан желим.

НАДА. Љубим руке. (*Љуби јој руку*).

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Жива била, душице. (*Љуби је у чело*). Ох, ох, ох, јуче сам те видела, па ми данас већ изгледаш старија. Бадава, девојка кад дорасте за удају, сваки дан расте. Добар дан, госпођо Стано.

СТАНА. Добар дан, госпођо. Како сте добри! Ви нас ни једног дана не заборављате.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА (*рукујући се*). Па ако ћемо се ми заборављати, хвала Богу, шта ће онда други свет? Добар дан, господине Томо.

ТОМА *(рукујући се)*. Добар дан, госпођо.

СТАНА. Изволте, изволте седите.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Та само сам онако свратила.

ТОМА. Али ћете ипак мало сести.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Бога ми, не. Само сам хтела овако с ногу да вас видим.

НАДА. Па ипак, седите мало. Послужићу вас слатким, које сам сама кувала.

СТАНА. Ето видите: ви једнако тврдите, да је Нада већ дорасла да буде домаћица, па седите, да вас бар увери о томе.

ТОМА. Седите, госпођо, да бар проговоримо.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Та већ не могу вам одбити. *(Седа и опет разгледа намештај)*. Е, ово је одиста лепо. А где сте узели?

ТОМА. Код „Беле Звезде“.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Тако? Лепо, одиста лепо. Како, Боже мој, сад већ изгледа сасвим друкча соба!

Ни она соба, ни дај, Боже. А како то, молим вас, да се решите, да ваш стари намештај баците?

ТОМА. Како? Та знате... добар нам је био и онај стари намештај. Служио нас је пуних двадесет година... Стана га је донела.

СТАНА. Та није био рђав. По нама је могао век вековати, али знате...

ТОМА. Свет... Знате, свет је почео да нам замера.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Е, а шта би ту свет имао посла?

СТАНА. Па тако, знате, отворили смо кућу, почели смо са светом да се мешамо, да му одлазимо и да нам долази, па свет вели: „Што нас позивају у кућу, кад ни честитог намештаја немају. Нема човек ни где да седне“.

ТОМА. А имало је, Бога ми, где да се седне, него... *(Погледа и види да је ту још Нада)*. Слушај, Надо, ти си обећала да ћеш госпођу послужити слатким, које си сама кувала, па што чекаш? Иди спреми.

НАДА. Ју, извините, одмах! *(Отрчи)*.

## VIII

### Пређашњи, без Наде.

ТОМА. Па... овај... то сам хтео да кажем... Имало је где да се седне... Ја сам у оној мојој фотељи врло слатко спавао после ручка... Дабоме, могло се чак и спавати на старом намештају... Али друго је нешто, много важније, што свет каже.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. А шта то, молим вас?

СТАНА. Та, због Наде...

ТОМА. Да, свет каже: „Хоће да удају ћер и обећавају не знам овакав и онакав мираз и не знам какав намештај уз девојку, а овамо види се какав ће намештај девојка донети.... Ваљада онакав, какав је у њиховој кући?“ Па,

знате, морали смо да послушамо свет; морали смо због детета, јер због њега ми ово све и чинимо.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Тако и јесте, и сасвим сте добро учинили, јер, најзад, свет је свет. Кад се већ мора с њим живети, онда се мора водити рачуна и о томе, шта он мисли. Ето, на пример, ја бих вам још нешто казала, али, Бога ми, нисам рада. Знате, ја не волим те ствари, кад се свет плете у свашта. Нека сваки гледа себе.

СТАНА. Али молим вас, зашто нам не бисте казали?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. А зашто бих вам опет казала! Кад би човек све слушао, шта свет говори, далеко би отишао. У својој кући човек живи, како је њему воља, а не како је свету воља.

ТОМА. Па тако је. Ја вас уверавам, да никад нисам био срећнији, но док сам живео, како је мени годило....

СТАНА *(прекорно)*. Да, али Нада.

ТОМА. Јесте... Знате, дете стигло за удају, па се сад мора са светом и морамо водити рачуна о томе, шта свет мисли и каже о нама.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Е па, нема сумње.... Зато баш и кажем. Ја не волим те ствари, али шта ћете? Мора се водити рачун и о томе, шта свет каже. Ето, молим вас, то што сам хтела да вам кажем, кад би по мени било, та не би ми ни у сну на памет пало, али свет....

СТАНА. А шта је то, молим вас; је ли то што важно?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Та како се узме. Није ни мало важно, а може, Бога ми, бити и важно. Како се узме.

СТАНА. Па реците нам, молим вас.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Ви знате већ да се ваша Нада допала. Тек месец дана, како сте је мало извели у свет, и нема ту тамо и овамо, него се баш допала... Па, како чујем, данас вам већ долазе просиоци... Је ли истина?

СТАНА. Није, Бога ми.

ТОМА. Само је било речи.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Немојте крити... Цео свет већ то зна... Ја нисам то исисала из прстију. Ја сам то од света чула. Признајте да ће вам још данас доћи г. Стојановић са својом тетком, да проси Наду.

ТОМА. Та... има нешто.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Није то само има нешто, него сам ја то чула од света као целу целцату истину. Има већ десет дана, како се воде преговори, а синоћ сте већ дали и реч... Је л' те? Признајте!

СТАНА. Па... оно, тако је. Али то није свршено, не може се рећи да је свршено.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. А мислите да ја не знам и то, да вам данас долази младожења у кућу? Хајде, кажите да није тако, ако смете?

ТОМА. Па... не знамо баш поуздано. Оно има нешто, не могу рећи да нема, кад има. Доћи ће, дабоме, а... може бити и неће доћи. Сваког часа очекујемо одговор од госпође Томићке.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. А она је, дабоме, проводацика? Одмах сам то знала.

СТАНА. Јест, она је. Хвала јој, својски се заузела.

## IX

**Нада, Јелкица, пређашњи.**

НАДА. Извините, задржале смо се мало.

ЈЕЛКИЦА (*носећи служавник*). Љубим руке, госпођо.

НАДА. Замислите, морам вам признати, свађале смо се ја и Јелкица. Она каже да је њено да послужи, а ја кажем да је то моје.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА (*служећи се*). Е па, ако хоћеш, душо, да ти истину кажем, Јелкица има право.

ЈЕЛКИЦА. Је л' те? Ето видиш. Баш вам хвала, госпођо.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Особито слатко.

НАДА. Хвала.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА (*држећи чашу с водом*). Али.... Јелкица има право. До данас си и могла ти, душо, служити госте, али од данас, ако Бог да, то ће бити дужност Јелкина.

НАДА. Ја вас не разумем.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Ходи, ходи овамо, да ти кажем нешто на уво.

НАДА (*приђе и принесе уво*).

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА (*шапне јој нешто*). Но? А гле како си поцрвенела, је ли?

НАДА (*постиђено, повуче се*).

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Дакле, ко треба да служи госте?

СТАНА. Е па, немојте да ми постидите девојку. Нека Јелка од сад служи; ето, и ја то кажем.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. И од сад неће бити свађе око тога?

НАДА. Неће.

ЈЕЛКИЦА (*која је дотле слатким послужила Тому и Стану*).

А хоћете ли и мени што шанути на уво?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Е, душице, ти си још мала за шапутање на уво. Доста је теби, што си и то извојевала, да од данас имаш права једино ти да служиш госте. Зар ти то није доста?

## Х

### Учитељ музике, пређашњи.

УЧИТЕЉ (*укусно одевен, али сметених манира*). Љубим руке, добар дан желим.

ТОМА (*погледа га попреко*). Добар дан желим.

УЧИТЕЉ (*прилази Стани и љуби јој руку*). Милостива је у повољном здрављу?

ТОМА (*презриво*). Хвала на питању, добро је. А како сте ви, молим вас?

УЧИТЕЉ. Благодарим, врло добро. (*Спази г-ђу Живановићку и клања се*). Пардон, немам среће....

СТАНА (*представљајући га*). Ово је господин учитељ музике.

УЧИТЕЉ. Предајем виолину, гласовир, флауту... певање такођер.

СТАНА (*представљајући Живановићку*). Госпођа Живановићка.

УЧИТЕЉ (*љуби јој руку*). Љубим руке... Врло сам срећан... Будите добри упамтити, да предајем певање такођер. О мени се можете распитати по првим кућама.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. А, господин учи госпођицу Наду?

УЧИТЕЉ. Не, молим, госпођицу Јелкицу... Госпођица учи само виолину; међутим, ја предајем и гласовир, флауту. Предајем и певање такођер, али госпођица учи само виолину. Но, госпођице, хоћемо ли, дакле, држати наш час данас?

ЈЕЛКИЦА (*држи још служавник*). Али сад имам пуне руке посла.

СТАНА. Па може те и Нада одменити.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. А ја сам већ и послужена, чедо моје.

ЈЕЛКИЦА (*учитељу*). Па изволте. (*Односећи служавник, одлази лево са учитељем*).

ТОМА. Иди и ти, Надо, и седи тамо. Нека не буду сами.

НАДА (*одлази такођер лево, одакле се за време идућих сцена чешће чује час правилно, а час неправилно свирање скала на виолини*).

## XI

**Тома, Стана, г-ђа Живановићка.**

ТОМА. Не знам, што не трпим овога човека.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Па што сте га узели, кад га не трпите?

СТАНА. Морали смо га, за Бога, узети. Ако не бисмо узели њега, узели бисмо другог, а то је све једно, јер Тома у опште мрзи учитеље музике:

ТОМА. Јесте, не трпим апотекаре и учитеље музике. Не знам зашто, али их не трпим.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. А ви сте се то од скора решили, да Јелкица учи музику? Пре извесно није учила?

СТАНА. Па јесте. Нада, видите, није музикална, није нам никад било до тога. Тома је увек говорио, да је доста да научи лепо кувати, шити...

ТОМА. Па јесте, тако сам мислио, али сад.. сад свет каже да сам напустио децу, нисам их васпитао...

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Господе Боже, а шта се то света тиче?

ТОМА. Не знам, шта га се тиче, али... тако, видите, свет је почео говорити.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Па, за Бога, а што ви водите рачуна о свету?... Шта се вас тиче, шта свет каже?

ТОМА. Морамо, за Бога, водити рачуна... Пре нисмо водили, али сад... Ето, хоћемо са светом да живимо, па онда... због деце.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Па оно... и то је истина.

ТОМА. Е па, то... Па онда, ко велим, кад сам већ код Наде пропустио, зашто бих и код Јелкице?... Нека бар она научи.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Сасвим, сасвим сте имали право. Ју, ја се задржавам. (*Устаје*). А кад сам дошла, рекла сам, само ћу с ногу онако, колико да вас видим.

СТАНА. Та останите, за Бога; још нисмо ни проговорили.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. А не, благодарим; морам ићи. Обећала сам госпођи Јанковићки, да ћу је мало обићи. Она је слаба, не излази из куће, па да је мало разговорим.

СТАНА. Али, за Бога, и не рекосте нам, што сте хтели?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА (*будећи се*). Које?

СТАНА. Та хтели сте нам нешто рећи, што сте чули од света, па нас прекидоше у разговору деца и учитељ музике.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА (*као присећа се*). Ах, да... Та није тако важно. Не би требало готово ни говорити о томе... Свет, знате, хоће свашта да каже... али...

ТОМА. Па то јесте. Али ми ипак морамо водити рачуна о томе... Морамо водити рачуна.

СТАНА. Кажите нам, госпођо. Боље да чујемо од вас него од света.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Та оно, истина је и то: боље је да вам ја то кажем.

СТАНА. Па реците нам.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА (*поверљиво*). Знате... за ову вашу служавку... Кају... Боље би било, кад бисте је отпустили.

СТАНА (*пљесне се шакама*). Јух, по Богу, госпођо!

ТОМА. Каја је код нас већ петнаест година.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Па то баш и јесте... Ја вам потпуно верујем, али... ето видите, свет каже, да Вам то и није служавка, већ да је ваша рођака.

СТАНА. Ју?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Па онда... право да вам кажем... и вашем будућем зету почео је свет да пуни уши, као да је то ваша рођака.

ТОМА. Ама каква рођака, ако ко Бога зна?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Боже мој, зашто ви то мени говорите? Знам ја, за Бога. Али, видите, свет је свет.

ТОМА. Каја петнаест година верно и поштено служи у овој кући, па нико и никад није рекао....

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Да, пре, али пре се ви нисте ни мешали са светом, па није ни чудо, свет није водио рачуна о вама. Али сад је сасвим друга ствар. Видите, такав је свет. А ви, најзад, не треба ни да водите о томе рачуна. Ако је она вама верна и поштена, шта вас се

тиче? Нека говори свет шта хоће, а ваш ће зет ваљада бити толико паметан човек.

ТОМА. Ама, зар и њему почели да пуне главу?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Да, Бога ми, и... ко зна како ће он то примити?... Знате, он је од добре породице, па извесно не би био рад, да свет на њега пружа прст и да му говори, како има тетку или стрину служавку.

СТАНА. Па шта да радимо? Шта нам саветујете, драга госпођо?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Шта да вам саветујем? Ако хоћете да водите рачуна о томе, шта свет говори, а ви бисте, Бога ми, боље учинили, да је још данас отпустите. Кад дође вечерас будући зет, да проси Наду, да је и не затекне у кући, да је већ отпуштена. А ако нећете да водите рачуна о свету...

ТОМА. Господе Боже... Па докле ће нас то одвести? Ако свет почне да ми намешта собе, да ми купује шешире, да ми натура учитеље музике, да ми истерује служавке из службе!...

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Право да вам кажем, ја се чисто кајем и што сам вам говорила.

СТАНА. А молим.... хвала вама.... Хвала вам на искренности.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Ипак је било боље да вам нисам ништа ни говорила. *(Устаје)*. Ох, Господе, колико сам се ја то задржала? Реч по реч, па засела. *(Покушавају даје задрже)*. Не, не, хвала... морам већ ићи... Праштам се, збогом. Сутра ћу вас већ обићи. Не могу проћи крај куће, а

да се не увратим, колико да вас видим.... само да вас видим.

СТАНА. Хвала вам велика!

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Збогом, г. Томо.

ТОМА *(испраћајући је)*. Збогом. Па изволте, молим вас.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА *(на вратима)*. Ижљубите ми Наду и Јелкицу, и дај вам, Боже, да се вечерас ствар сврши као што треба, а немојте слушати свет. Шта вас се тиче? Збогом.

СТАНА *(код врата)*. Збогом, госпођо.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА *(оде)*.

## XII

### Стана, Тома.

*(Враћајући се немо и не гледајући се од врата, докле су испратили г-ђу Живановићку. Одлазе једно лево, а друго десно од суфлернице, не дижући главе).*

СТАНА *(прва диже главу)*. Томо.

ТОМА *(суморно)*. Шта је?

СТАНА. Чујеш ли ти ово?

ТОМА. Које?

СТАНА. Па то, што свет каже.

ТОМА. Чујем.

СТАНА. Па?

ТОМА *(ћути)*.

СТАНА. Па шта мислиш, Томо?

ТОМА. Па... то, ето то: послушаћемо свет, па то ти је.

СТАНА. Ју, за Бога, Томо!

ТОМА. А шта ћемо друго? Ако ти је Каја преча него срећа детиња, онда нека седи Каја.

СТАНА. Јух, за Бога, где бисмо отпустили стару жену, жену честиту и ваљану? Па како нас по штује! А и децу нам однеговала!

ТОМА. Све је тако, знам ја да је тако, али морамо, морамо послушати свет. Истераћемо је, па ћемо је и прежалити.

СТАНА. За Бога, Томо?

ТОМА. О томе више нећу ни да говорим. Што мора бити, мора.

СТАНА. Ја јој то нећу казати.

ТОМА. Казаћу јој ја.

СТАНА. Ох, Боже, не знаш како ми је тешко. Ако јој кажеш, Томо, а ти лепим. Реци јој да је то због среће детиње, због света. Ти знаш, колико она воли децу, па ће јој бити лакше. Реци јој да то чинимо, само да запушимо свету уста; иначе је под старост не бисмо дирали.

ТОМА *(полазећи лево)*. Па сад већ, како јој кажем, да јој кажем. Помоћи јој не могу, па казао јој овако или онако. *(Оде лево)*.

### XIII

Стана, Нада.

СТАНА *(сама, брижно седне на једну столицу и врти главом. Пауза)*.

НАДА *(дотрчи с лева)*. Мајко.

СТАНА. Шта је?

НАДА. Шта је оцу? Оде љутит у кујну, па прође крај мене, а није ме хтео ни погледати.

СТАНА. Па мора се, синко, љутити; није ни њему лако.

НАДА. А што мора?

СТАНА. Па ето, морамо Кају да отпустимо из службе.

НАДА. Тетка-Кају?

СТАНА *(запуши јој шаком уста)*. Не зови је тетка-Кајом. Каква тетка-Каја? Од куд је она теби тетка-Каја?

НАДА. Па, за Бога, тако сам од малена научила да је зовем.

СТАНА. Друго је то од малена, али сад је више не смеш тако звати.

НАДА. Па добро... Нећу је звати... Али зашто хоћете да је отпустите? *(Плаче)*.

СТАНА. Тако; разумеш ли, мора тако да буде. И мене је жао. *(Плаче и сама)*. Мислиш, мене није жао, али

#### XIV

**Јелкица, Нада, Стана, за тим учитељ музике и Тома.**

ЈЕЛКИЦА *(утрчи плачући)*. Је л' истина, мајко? Ено дада плаче у кујни, отерао је отац из службе.

СТАНА. Истина је.

УЧИТЕЉ *(с виолином у руци)*. Молим лепо, хоћемо ли наставити? I

ЈЕЛКИЦА. Чекајте, молим вас?

ТОМА *(спази их све три да плачу)*. Шта је ово опет?

УЧИТЕЉ *(не осврћући се на ситуацију, одлази напред свира сâм за свој рачун неку скалу)*.

ТОМА *(погледа презриво учитеља, па му приђе и тапше га по рамену)*.

УЧИТЕЉ. Молим...

ТОМА. Слушајте ви. Ви не мислите ваљада да ће ове женске плакати уз пратњу музике?

УЧИТЕЉ *(извињава се)*. Пардон, молим....

ТОМА *(погледа га презриво, па се врати женски)* А ви, овај... немојте плакати, јер... јер... и мени хоће срце да препукне. *(Потресен)*.

## XV

### Каја, пређашњи.

КАЈА *(носи собом један завежљај и мачку. Чим уђе собу, бризне у плач).*

УЧИТЕЉ *(осећајући да га нико не гледа, објашњава нешто сам себи на виолини).*

СВИ *(чим угледају Кају, бризну у гласан плач не изузимајући ни самог Тому, који би хтео то да сакрије).*

КАЈА *(не говорећи ни речи, прилази најпре Томи, љуби га у руку, за тим иде редом женскињу и грли их, најзад загрли и учитеља музике. Плачући одлази и стаје врата).*  
Бог нека вас благослови и нека сте срећни. *(Оде)*

ЈЕЛКИЦА *(одјури у собу плачући).*

УЧИТЕЉ *(одјури за њом).* Молим!

НАДА *(оде на задња врата и гледа за Кајом плачући).*  
*(После извесне паузе тргне се и утрчи).* Мајко, иде госпођа Томићка.

СТАНА *(прибере се).* Госпођа Томићка?

НАДА. Јесте, иде овамо.

СТАНА. Хајде ти одмах у собу, па немој излазити овамо, немој нас прекидати у разговору.

ТОМА *(и сâм се прибрао).* Да, само ако те зовемо, ти дођи.

НАДА. Добро *(оде).*

## XVI

### Стана, Тома за тим Томићка.

ТОМА. Немој, Стано, да изгледаш пред женом као да си плакала.

СТАНА. Прибери се и ти, Томо.

ТОМА. Да ли нам доноси добар глас?

СТАНА. Па... даће Бог.

Г-ђа ТОМИЋКА (*улази*). Добар дан желим. Ију, слатка моја. (*Љуби Стану*). Поломила сам ноге трчећи, Добар дан, г. Томо.

ТОМА. Добар дан желим.

СТАНА. Изгледате ми весели, мора да је добро.

Г-ђа ТОМИЋКА. Нећу ништа да вам кажем, нећу... Хоћу да вас мучим.

СТАНА. Али, за Бога?

Г-ђа ТОМИЋКА (*рашири руке*). Ходите (*Стани*). Ходите, загрлите ме.

СТАНА (*загрли је*).

Г-ђа ТОМИЋКА (*Томи*). Ходите, ходите, и ви ме загрлите.

ТОМА (*за се*). Ко зна, ваљада је и то свет казао, Да тако мора бити. (*Загрли је*).

Г-ђа ТОМИЋКА. А сад... Сад нећу ништа да вам кажем.

ТОМА. Ето ти сад.

СТАНА. Кажите нам бар, је ли добро?

Г-ђа ТОМИЋКА. Та како не би било добро, слатка моја? *(Грли је)*. Та зар оно што Томићка предузме да не буде добро?

СТАНА. Е, хвала вам, госпођо, Богу, па вама.

ТОМА. Ми ћемо се већ одужити.

СТАНА. Али говорите већ један пут, шта је.

Г-ђа ТОМИЋКА. Казаћу вам све по реду, само молим да седнемо. О, госпoде Боже, збунили сте се, па ме и не нудите да седнем.

СТАНА. О, извините.

ТОМА. Седите, молим вас.

Г-ђа ТОМИЋКА. Та већ и морам сести. *(Седне)*. Дакле, слатки моји, одем ја тамо. Да, у мало не заборавих. Кад сам пошла одавде, сретнем успут господина Симу. Пита ме он: куда ћу? И ја му, разуме се, не казујем ништа. Оно, истина, он је пријатељ ваше куће, и те какав пријатељ, али шта знам, можда му нисте ни ви казали, можда му нисте хтели поверити ствар...

ТОМА. Та поверили смо му, морали смо му поверити. Знате, он је мој врло велики пријатељ, па... Ја ништа и не кријем од њега.

Г-ђа ТОМИЋКА. Та да, за Бога, а за тим, разуме се, он ће Васи помоћи, је л'те? Он у ствари и даје мираз за Наду... Но, па то и јесте право пријатељство... Није само

пријатељ на речи, онако само да се каже, него, ето, хоће и да вам уда ћер...

СТАНА. Ју, шта ви то говорите?

ТОМА. Ама како да ми уда ћер?

Г-ђа ТОМИЋКА. Па... за Бога, знам ја то... Што бисте ви то крили од мене?.... Као да вам нисам пријатељ?.... Зар вам нисам показала, да сам вам пријатељ?

СТАНА. Та јесте, како да нисте?

ТОМА. Али само... молим вас, реците нам, шта је то, што ми кријемо?

Г-ђа ТОМИЋКА. Па зар у ствари не удаје Наду г. Сима? Он даје мираз, је л' те?

ТОМА. Та шта он даје? Како он даје?!... Зар се ја мучио и крвавио, штедео од уста, штедео од деце, те скрпио неку хиљадицу, па сад ми Сима удаје ћер? И ко то каже, молим вас? Ко то каже?

Г-ђа ТОМИЋКА. Па свет, за Бога.

ТОМА. Свет? Господе Боже, шта хоће тај свет? Од куд је то сад пронашао свет?

Г-ђа ТОМИЋКА. Од куд?... Па, Боже, није никакво чудо. Виде да г. Сима не избија из ваше куће, ту је по цели дан, па свет пита: зашто ли то г. Сима једнако у тој кући?

ТОМА. Па, разуме се, свет се пита и свет сâм себи одговара. Тако је. *(Плане)*. Добро... Ја ћу уверити свет, да ја удајем моју ћер и да ми је нико други не удаје. Кажите то свету, да ћу га ја уверити, а сад и не говоримо више о томе.

Г-ђа ТОМИЋКА. Дабоме, оставимо то, нека говори свет шта хоће. Ми да говоримо о ономе, што је најглавније... Дакле, ствар је свршена.

СТАНА. Дакле... свршена... Па што не говорите, за Бога, него нас мучите?

ТОМА. Пристао је?

Г-ђа ТОМИЋКА. Не само што је пристао, него... Јух, за Бога, ала време пролази, већ је 4 1/2 часова, је л' те? Господе Боже, па у 4 1/2 доћи ће овамо.

ТОМА, СТАНА *(заједно и збуњено)*. Ко, за Бога?

Г-ђа ТОМИЋКА. Па г. Стојановић са својом тетком. Доћи ће, да виде девојку и, ако Бог да, да свршавају. *(Скочи и сама)*. Тек што није дошао! Боже, тек што није дошао!

СТАНА. Боже мој, а нисам казала ни Нади, да се обуче. *(Устумара се)*. Надо, Надо. Или не... хајдемо сви тамо у собу.

ТОМА. Па зар их нећемо овде примити?

СТАНА. Не, Томо; тамо ћемо их примити, тамо у соби.

## XVII

**Стојановић, Марта, пређашњи.**

МАРТА. Добар дан желим.

СТАНА *(изненађена)*О... О... Молим... Изволте.

ТОМА *(изненађен)*. А... овај... добро дошли... Добро нам дошли...

СТОЈАНОВИЋ *(прилази и љуби руке једном и другом)*.

Г-ђа ТОМИЋКА. А ви пре но ја?

МАРТА. Па рекли смо у ово доба.

Г-ђа ТОМИЋКА. Та да, него... знате, и ја тек што сам стигла, јер сам свратила успут овамо и онамо, па тек што сам стигла.

СТАНА. Па изволте, изволте, молим овамо у собу. Изволте ви, госпођо Томићка, напред; ви сте већ овде као у својој кући.

ТОМА. Да. Изволте. *(Одлази најпре Томићка, па за њом Марта, Стојановић, Стана, а Тома последњи)*.

## XVIII

### Тома, Сима.

СИМА *(тек Тома пружио корак, да уђе лево и сам, а Сима се појављује на задња врата)*. Е, е, брат-Томо...

ТОМА *(застане, окрене се и намргоди се)*. Шта је?

СИМА. Ама, је л' истина. У твоју кућу канда просиоци улегоше? Је л' истина, Бога ти?

ТОМА *(једнако на вратима)*. Истина је.

СИМА. Е, па нека је са срећом... Нека је са срећом!

ТОМА *(прилази му)*. Било са срећом или не било, али бих те ја једно молио: да се не љутиш, али да ми, брате, не долазиш више у кућу.

СИМА. Томо?!

ТОМА. Ето, то ти је.

СИМА. Ама шта је теби, човече?

ТОМА. То што ти кажем. Ми смо, брате, били браћа, а не пријатељи. Ја то знам, и не знаш како ми је тешко. Али те молим, више ми немој долазити у кућу. *(Полази)*.

СИМА *(изненађен, увређен)*. Па реци ми бар зашто?

ТОМА *(на вратима леве собе)*. Тако, због света! *(Оде)*.

СИМА *(дубоко увређен, гледа за њим и маше главом, прекрсти се, окрене се и пође на поље, а завеса пада)*.

## ТРЕЋИ ЧИН

— Иста соба. —

I

**Јелкица, учитељ.**

ЈЕЛКИЦА *(у дугачкој је хаљини, седи крај стола на табурету. Пред њом ноте и држи виолину у руци)*. Не разумем овај знак.

УЧИТЕЉ *(који седи на другом табурету за истим сточићем и држи другу виолину на крилу)*. Молим! *(Скочи, стане иза ње и одсвира једну ноту)*. То је де, цело де, цела нота. Свирате чисто на жици, коју и не додирујете вашим прстићима.

ЈЕЛКИЦА *(превуче де)*. Је л' тако?

УЧИТЕЉ. Тако, дивно, дражесно, управо нешто мало фалш, ал' ипак дражесно... А сад, одморите се малој молим вас, одморите се мало. Или не... Устаните, молим вас будите добри и устаните, да вас још један пут видим у дугачкој хаљини.

ЈЕЛКИЦА *(устаје)*. Та већ сам три пут устајала, да видите.

УЧИТЕЉ. Не мења ствар и четврти пут *(Оптрчи око ње, гледајући је заљубљено)*. Дражесно! А је л' те, молим, сад, кад сте обукли дугачку хаљину, да л' осећате, као да сте већ девојка.

ЈЕЛКИЦА. Па ја не знам. Дабоме, кад се погледам у огледало, изгледам сасвим као девојка. А кад се сетим да ми је тек петнаест и по година, а мени криво, јер знам, неће нико да ме још сматра за девојку.

УЧИТЕЉ. Није тако, молим. То зависи од вас. Ако ви себе сматрате да сте девојка, онда ће вас и други сматрати.

ЈЕЛКИЦА. Па шта ми вреди, што ћу ја сама себе тако сматрати?

УЧИТЕЉ. Вреди, молим. На пример, како сад имате дугачку сукњу, ако још осећате, на пример... како се то каже... да, ако осећате, на пример...

ЈЕЛКИЦА. Шта?

УЧИТЕЉ. На пример, љубав.

ЈЕЛКИЦА (*престрављено*). Ију!

УЧИТЕЉ. Молим, ако и то осећате у срцу?

ЈЕЛКИЦА. Али, молим, шта је вама? Како ви то разговарате са мном? Као да нисте учитељ. Тако никад до сад нисте разговарали...

УЧИТЕЉ. Али, молим, ви до сад нисте имали дугачку сукњу, па ми није ни падало на памет. Али сад...

ЈЕЛКИЦА. Па зар сад, кад имам дугачку сукњу?...

УЧИТЕЉ. Е, сад, разуме се.

ЈЕЛКИЦА. Па зар ја сад смем да мислим на такве ствари?

УЧИТЕЉ. Молим, управо сад треба да мислите, ако хоћете да вас свет сматра за девојку.

ЈЕЛКИЦА (*забрине се*). Али... страх ме је!

УЧИТЕЉ. Чега? Зашто?

ЈЕЛКИЦА (*у једаред удара у смеј*). Ха ха ха ха.... А знате шта? Право да вам кажем, ја бих много волела, да се неко заљуби у мене, да видим како је то. Читала сам у романима, и то кришом од оца и мајке, и знам од прилике шта је то љубав, али онако, теоријски.

УЧИТЕЉ. Дражесно! (*С поља се чује ларма*). Седите, седите брзо. (*Седну у првашњи положај*). Свирајте, свирајте.

ЈЕЛКИЦА. Али шта?

УЧИТЕЉ. Ге, ге, ге, целу ноту.

ЈЕЛКИЦА (*свира*).

УЧИТЕЉ (*пева*). Ге, де, е, еф, ге, ха....

## II

### Ана, пређашњи.

АНА (*улази иа средња врата*). Једно писмо за господина.

ЈЕЛКИЦА (*показује гудалом*). Тамо у собу.

УЧИТЕЉ (*као бајаги задубљен у ноте, показује гудалом*).  
Тамо, тамо.

АНА (*оде лево*).

УЧИТЕЉ (*пева*). Ге, де, е, еф. (*Кад замакне Ана*). Ви кажете, волели бисте, кад би неко био заљубљен у вас?

ЈЕЛКИЦА. Па јесте; да видим како је то?

УЧИТЕЉ. Молим... ја сам, ја сам, ето, у вас заљубљен. Нисам могао то да вам кажем до сад, јер нисте имали дугачку хаљину, али сад.... сад могу. Ја вас љубим, душо моја, злато моје, шећеру мој, голубе мој и срећо моја, ја вас љубим...

АНА (*враћа се*).

УЧИТЕЉ (*пева*). Ге, де, е, еф, ге, ха.

ЈЕЛКИЦА. Хоћу л' да свирам?

УЧИТЕЉ. Разуме се.

АНА (*у проласку ка задњим вратима врти главом*). Ови ми нешто много танко свирају. (*Одлази*).

### III

#### Учитељ, Јелкица.

УЧИТЕЉ (*Гледа неповерљиво за Аном*). Ко вам је ово?

ЈЕЛКИЦА. То нам је нова девојка; стару смо отпустили. Хоћу ли наставити да свирам?

УЧИТЕЉ. Не, за Бога. Дакле, јесте ли чули, шта сам вам казао?

ЈЕЛКИЦА. Шта?

УЧИТЕЉ. Па да вас волим, да вас обожавам.

ЈЕЛКИЦА. Па зар то тако изгледа. Ја сам мислила сасвим је друкча љубав, а оно само се каже неколико слатких речи, и то је све.

УЧИТЕЉ. Није то све. Показаћу вам ја још. *(Устане и дође јој за леђа)*. Ево, видите, и ово је љубав. *(Шчепа је и силно је љуби)*.

ЈЕЛКИЦА. Јаој, шта радите ви то? Тужићу вас, Бога ми! *(Удари у плач. С лева се чује глас Томин)*.

УЧИТЕЉ. Свирајте, свирајте.

ЈЕЛКИЦА *(кроз плач, хоће да свира, па не може, спусти виолину)*. Не уmem, нећу, не уmem.

УЧИТЕЉ. *(збуњено, пева)*. Ге, е, еф, ге, ха...

#### IV

#### Тома, пређашњи.

ТОМА *(држи писмо)*. Јелкице, реци мајци, да одох мало послом; зову ме у банку. А што си ти плакала?

УЧИТЕЉ *(збуњен)*. Молим лепо, ја сам је изгрдио мало; има једна нота коју не може никако да погоди.

ТОМА. Е, душо, нећу ја да плаћам бадава. Слушај г. учитеља и гледај да научиш ту ноту... То је ваљада нека тешка нота, али гледај да је научиш.

ЈЕЛКИЦА *(скромно)*. Хоћу.

ТОМА *(одлази)*.

V

Пређашњи, Ана.

УЧИТЕЉ. Па зашто сте плакали?

ЈЕЛКИЦА. Било ме је страх, али сад видим и сама, да сам будала. Ја сам мислила, нећу моћи да слажем оца, а оно може.

УЧИТЕЉ. Па да л' ме сад волите?

ЈЕЛКИЦА *(стидљиво)*. Волим вас и...

УЧИТЕЉ. Шта?

ЈЕЛКИЦА. Сад ћу научити ону ноту.

УЧИТЕЉ. Ох, злато моје. *(Загрли је и љуби)*. Тако, ви ме сад волите и ја вас и, ето, сад знате шта је љубав.

АНА *(прелази споља на лево)*. Ови још свирају. *(Врти главом и уђе лево)*.

УЧИТЕЉ. Хоћете ли ме вечито волети?

ЈЕЛКИЦА. Вечито!

VI

Стана, Ана, учитељ, Јелкица.

АНА *(прелази преко позорнице и одлази напоље)*.

СТАНА *(улази)*. За данас је доста. Ја бих вас молила, да за данас прекинете час. Имам једну посету: сад ми је пријавила девојка госпођу Живановићку.

УЧИТЕЉ. О молим.

СТАНА *(Јелкици)*. Јеси ли данас што научила, чедо?

ЈЕЛКИЦА. Много сам научила. Данас сам највише научила.

УЧИТЕЉ. Да, госпођица особито лепо напредује.

СТАНА. Хвала вам, господине; ви се врло трудите. Хајде иди, Јелкице, у собу, спреми за послужење.

ЈЕЛКИЦА *(погледа значајно у учитеља, поклони се и оде)*.

УЧИТЕЉ. Данас сте нам скратили час. Ви ћете ми допустити, да се сутра мало дуже забавим с госпођицом.

СТАНА. О молим.

УЧИТЕЉ. Љубим руке, милостива, клањам се.

*(Одлази)*.

## VII

### Стана, Живановићка.

СТАНА *(оставши сама, распрема ноте које су остале на столу и намешта столице које су биле поремећене)*.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА *(улази на средња врата)*. Добар дан желим и срећно!

СТАНА. Хвала вам! Знала сам да ћете ви први бити, која ће доћи да ми честита. Баш вам хвала!

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Та зар да ја не похитам, кад је каква радост? Ходите, ходите, мила моја, да се ижљубимо. *(Љубе се)*. Па дај, Боже, и другу скоро.

СТАНА. Ах, мала је она још. Изволте, изволте седите.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Па где је, где је заручница, да јој честитам?

СТАНА. Сад ће она. *(Одлази левим вратима)*. Надо, Надо, ходи, душо, овде је госпођа Живановићка. *(Враћа се)*. Ех, дабоме, сад је мало и збуњена.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Због спреме, ваљада; али не мислите врло хитати са свадбом?

СТАНА. А не, вероватно чак на зиму. А зашто бисмо и хитали? Боље је зими.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. О, нема сумње, нема сумње да је боље.

## VIII

### Нада, пређашњи.

НАДА *(утрчи и љуби руку)*. Добар дан желим.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Добар дан, душо, и добра ти срећа! Нека ти је срећно, дај, Боже! *(Љуби је)*.

НАДА. Хвала. *(Љуби јој опет руку)*.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Па како се осећаш, јеси ли срећна, јеси ли задовољна?

НАДА. А што да нисам?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Разуме се, душо моја, и треба да будеш срећна.

СТАНА. Хајде, Надо чедо, кажи Јелкици нека донесе слатко. Знаш, да госпођа Живановићка воли твоје слатко.

НАДА. Одмах. *(Одлази лево).*

## IX

### Стана, Живановићка.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА *(гледајући за Надом)*. Изгледа да је одиста задовољна?

СТАНА. Разуме се да је задовољна. А зашто не?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА *(Крсти се)*. Е, госпoде Боже, што ти је свет! Па кажи сад, слушај свет!...

СТАНА. Шта, за Бога?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Та знате ли, молим вас, шта су ми казали? Веле: Нада је незадовољна, несрећна због ове своје просидбе. Седи по цели дан и плаче, а ја, на против, видим дете весело и задовољно.

СТАНА. Ја не разумем, зашто би и била незадовољна? Он је леп, млад човек, врло добра прилика, воли је.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Та разуме се, али ко ће то свету доказати? Знате ли, по Богу сестро, шта веле? Веле: Нада је заљубљена у учитеља музике, овога што Јелкицу учи, и он је заљубљен у њу, и заверила му се, да ће бити или његова или ничија. Па сад као ви је силом дали за г. Стојановића, а она несрећна. Е, замислите само ви то.

СТАНА. О, Господе Боже! Та ни помена. Од куд сад учитељ музике? Ко би још и на њега мислио?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Оставите, молим вас. Овај је свет ужасан. Немојте ни водити о томе рачуна, као да вам нисам ништа ни казала.

СТАНА. Е, драга госпођо, како не бих водила рачуна? Зар заручена девојка у кући, па да се тако што изнесе? А не, отераћемо одмах тога учитеља. Чим дође Тома, казаћу му, нека га исплати. Како не бих водила о томе рачуна?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. А што вас се тиче, кад ви сами знате, да то није тако?

СТАНА *(брижно)*. Мора ме се тицати! Како ме се не би тицало?

## Х

### Јелкица, пређашњи.

ЈЕЛКИЦА *(носећи служавник)*. Љубим руке.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА *(изненађена)*. А, а, а, шта је то? Дугачка сукња? *(Стани)*. Шта је то, Бога вам?

СТАНА. Ето, и то смо морали учинити, и ако му није време.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА *(служећи се)*. Али, за Бога, Јелкица је још врло млада, тек јој је петнаест и по година. Што сте је направили читавом девојком?

СТАНА. Па то је истина. Рано је, знам и сама да је рано, али знате, замерају нам. Кажу: Силом је правимо дететом, кад није дете. Кажу да је она маторија, него јој ми облачимо кратку сукњу само зато, да би Нада изгледала млађа.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Али ко то каже, за Бога?

СТАНА. Па тако, свет. Кажу: Нада је много старија, али ми лажемо и младожењу и свет, па зато облачимо Јелкици кратке сукње, да би само крај ње и Нада изгледала млађа.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. О, Господе Боже, шта ти још неће измислити? *(Јелкици, пошто се послужила)*. Хвала, душо.

ЈЕЛКИЦА *(одлази)*.

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА *(гледа за њом)*. А лепо јој стоји, обешењица једна. Најзад, добро сте и учинили. Њена се крштеница зна, то је црно на беломе, па носила она дугу или кратку хаљину. *(Устаје)*. Ви ћете ме данас, драга моја, раније пустити. Данашњи сам дан посветила посетама. Имам да учиним много посета. Разуме се, прва је била вама.

СТАНА. Веома вам благодарим. *(Прати је до врата)*.

## XI

### Тома, пређашњи.

ТОМА *(наилази кад су оне на вратима)*. А... добар дан, госпођо. Па ви сте већ при путу?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Да, свратила сам, само да честитам, а већ доћи ћу мало на разговор, само данас немам кад... Е па честитам и вама. Дај вам, Боже, скоро и деда да будете.

ТОМА. Хвала, госпођо. Што не останете?

Г-ђа ЖИВАНОВИЋКА. Не, хвала... морам ићи. Збогом, збогом.

СТАНА, ТОМА. Збогом, госпођо. *(Испрате је)*.

## XII

### Стана, Тома.

СТАНА. Јух, црни човече; не могу чисто да се повратим од чуда. Једва сам чекала да оде, да ти кажем.

ТОМА. Шта?

СТАНА. Како шта? Па она је дошла да честита, али уједно и да види, је ли Нада несрећна.

ТОМА. Несрећна? А зашто би била несрећна?

СТАНА. Одмах седни, па напиши писмо учитељу музике, да нам више не привири у кућу.

ТОМА. Учитељу? А зашто?

СТАНА. Зато, што свет каже, да је Нада у њега заљубљена, да му се завила, да ће бити или његова или ничија, да смо је силом дали за г. Стојановића, да је врло несрећна и да оплакује судбину...

ТОМА. Па ако то још чује зет?

СТАНА. Но, можеш мислити, ако он то чује.

ТОМА. Одмах напоље, одмах напоље. А и онако не могу да га гледам, просто не могу више да га гледам очима. *(Пође).*

СТАНА. Па где ћеш га наћи?

ТОМА. Право кажеш, где бих га знао наћи? Написаћу му писмо, онако јасно и отворено. Казаћу му, да ћу му ноге пребити, ако ми само привири у кућу. *(Полази лево).* Ноге ћу му пребити. Сад ћу ја то да напишем. *(Оде).*

### XIII

#### Стана, Ана.

АНА. Госпођо, једно писмо.

СТАНА. За господина ваљада?

АНА. Није, него баш за вас. Донело је једно дете и казало да вама у руке дам.

СТАНА. Мени? *(Узима писмо и разгледа га).*

АНА *(повлачи се).*

СТАНА *(отвара писмо и тражи потпис).* Без потписа? Шта то значи, писмо без потписа? *(Чита писмо).* „Поштована госпођо, не изненађујте се овим редовима, пријатељска их рука пише. Не држите у кући лепе служавке. Ваш муж није толико стар, а није ни равнодушан према садањој вашој младој служавци. Свет свашта говори. *(Тихо чита, погледајући, даје Ана не слуша).* Напољу се већ много што шта зна; а ако и сами обратите мало већу пажњу, неће бити потребно да вам се каже шта свет све зна.“ *(Запрепашћена, плесне се рукама и седне на столицу. После извесне паузе).* Ана!

АНА. Молим.

СТАНА *(погледа је значајно, па за се).* Лепа је, одиста је лепа. *(Њој).* Ко је донео ово писмо?

АНА. Рекла сам вам, једно дете, па је одмах отишлој вели, не треба никакав одговор.

#### XIV

**Тома, Стана, Ана.**

ТОМА *(долази из леве собе, носећи писмо).* Но, ево, написао сам му баш као што треба. Како се оно зваше ова наша девојка?

СТАНА *(јетко).* Ти не знаш, разуме се? Зове се Ана.

ТОМА. Анчице!

СТАНА *(за се)*. Анчице?

АНА. Молим.

ТОМА. Дедер, душице, узми ово писмо, па потрчи до Дечанске улице број 92. Тамо седи овај наш учитељ музике. Предај му ово писмо; ако није код куће, а ти остави његовој газдарици, да му да. Хајде пожури. *(Потапше је)*.

АНА. Молим, однећу одмах. *(Одлази)*.

## XV

### Тома, Стана.

СТАНА *(јетко)*. Па ипак, свет кад нешто каже, не каже онако у ветар, не каже сасвим бадава.

ТОМА. Па дабоме, зато је боље одмах свету запушити уста.

СТАНА. Али ти то не чиниш. Ти, кад би хтео свету запушити уста, не би ваљада ову девојку звао: „Анчице“, па: „душице“. Или бар не би то чинио преда мном.

ТОМА. Ето ти сад опет. Какви су сад то разговори?

СТАНА. Нису то разговори! Камо срећа да су само разговори, него ја имам црно на беломе, а и уверила сам се. Камо срећа, да се бар нисам уверила! *(Удари у плач)*.

ТОМА. Стано, јеси ли ти при себи?

СТАНА *(кроз плач)*. Ево ти, па читај сâм.

ТОМА *(чита писмо у себи и врти главом)*. Свет, опет свет!...

СТАНА. Па свет, јесте свет. Али би било боље, да тебе под твоје старе дане не узима свет у уста. Одиста би то било много боље, као што би било добро, да ја више не видим својим очима ту твоју Анчицу. *(Оде плачући лево)*.

ТОМА *(за њом)*. Нећеш је ни видети. Њу је бар лако отерати.

## XVI

**Тома, за тим госпођа Томићка.**

ТОМА *(врти главом. Седне, намакне наочари и поново чита писмо. Кад га прочита, он просто пљуне, згужва писмо и баца га. За тим скочи и шета љутито по соби)*.

Г-ђа ТОМИЋКА *(долази с поља)*. Добар дан желим. Сами сте?

ТОМА. Добар дан. Сад ћу звати Стану.

Г-ђа ТОМИЋКА. Не никако. Ово је баш као наручено. Имам разговор с вама у четири ока.

ТОМА. Тако? Онда, молим изволте седите.

Г-ђа ТОМИЋКА *(седне)*. Јух, драги мој господине Томо, ја не знам да ли већ увиђате, колико сам вам ја пријатељ? Ја мислим, да сте то већ увидели?

ТОМА. Јесам, како да нисам.

Г-ђа ТОМИЋКА. Е па, видите, онда бих вас молила, да оно што вам кажем не примите друкче, него као пријатељску реч, као реч која је поникла из чистог срца.

ТОМА. А како бих друкче и примио?

Г-ђа ТОМИЋКА. Кад ви мислите да одржите, свадбу, молим вас?

ТОМА. Па... не мислим да журим... Онако као што смо говорили, тамо на зиму.

Г-ђа ТОМИЋКА. А не, него, на против, да пожурите. Ја вам сасвим пријатељски саветујем, да пожурите.

ТОМА. Али зашто?

Г-ђа ТОМИЋКА. Кад вам ја то пријатељски саветујем, онда вас молим послушајте ме, а немојте ме питати зашто.

ТОМА. Нисмо ни готови.... А после.... ја то не могу тако. Волео бих да знам зашто, шта је то?

Г-ђа ТОМИЋКА. Не говори ми се, верујте, не говори ми се.

ТОМА. Али, за Бога, боље је увек истину рећи.

Г-ђа ТОМИЋКА. Не бих била рада, да из мојих уста изађе таква реч. Оно, истина је, нисам ја то измислила, него сам чула, али опет...

ТОМА. Молим вас, реците ми само, ја сам већ нестрпљив.

Г-ђа ТОМИЋКА. Па ја вам кажем и мислим да је доста, кад вам толико кажем, да је боље да свадба буде што пре. Што пре, ето, шта ћете више?

ТОМА. Али зашто? Ја сад већ морам знати шта је то, јер то изгледа да више није обична ствар.

Г-ђа ТОМИЋКА. Па да видите и није.

ТОМА. Дакле, онда реците ми, молим вас.

Г-ђа ТОМИЋКА (*устане и приђе му*). Видим већ да морам рећи. Немам куд, а, Бога ми, била сам се решила да не проговорим. (*Поверљиво*). Ја бих, видите, пожурела свадбу због света....

ТОМА. Опет?

Г-ђа ТОМИЋКА. Ех, Боже мој, па свет је свет, шта већ неће измислити? Кажу да је пре неки дан ваш зет частио своје другове младиће, па онако код петог шестог пива, а он им се избрбљао, па каже: „Боља мајка, него ћерка“.

ТОМА. Како?

Г-ђа ТОМИЋКА. Као тиме је хтео рећи, да је управо госпођа Стана онако држећа жена.

ТОМА. Ама ко је држећа жена?

Г-ђа ТОМИЋКА. А ја сам увек и говорила госпођи Стани, да она греши. Кад дође зет у посету, он дође ради младе; разуме се, сваки зет долази ради младе. Тако је то у целом свету. Е па, то.... кажем... и он, разуме се, дође ради младе, а госпођа Стана, говорила сам јој ја то, седне, па се не одваја и не пусти сироту девојку да проговори реч две са својим заручником. А девојка би, разуме се, и проговорила што год, може бити проговорила би што и на само. Е, а госпођа Стана је ту, не миче се; она разговара с младожењом, она се забавља, а напољу се то чује, свет све то зна, па још и младожења мало напип

казао: „Боља мајка, него ћерка“, а што пијан говори, то, Бога ми, трезан мисли. А што је главно, госпођа је Стана онако, како да кажем, држећа жена, и тако.... ја вам саветујем да што пре правите свадбу.

ТОМА *(ухватио се за главу, чупа косу, очајно)*. Доста, доста, госпођо, ако Бога знате. Ја ово више не могу да издржим.

Г-ђа ТОМИЋКА. Ја вам као пријатељица кажем, свадбу што пре.

ТОМА. Али каква свадба што пре, за Бога и по Богу, госпођо? Па и после свадбе моја жена остаће држећа жена, па и после свадбе мој зет може рећи: „Боља мајка, него ћерка“.

Г-ђа ТОМИЋКА. Е, друго је то. То је сасвим друго.

ТОМА. Ама како друго, ако Бога знате?

Г-ђа ТОМИЋКА. Па шта мислите да радите?

ТОМА. Ја, је л' те? Шта мислим да радим? Ја мислим да полудим. То ми је најјефтиније и најлакше. Све би друго било и скупље и теже.

Г-ђа ТОМИЋКА. Ју, за Бога, како бисте полудели сад у очи свадбе?

ТОМА. Дајем вам реч, то ћу учинити.

Г-ђа ТОМИЋКА *(како је била на ногама, погледа кроз прозор)*. Ју, ево је и госпођа Марта, тетка младожењина. Не бих била рада да ме затече овде, идем ја у собу госпођи Стани: и онако треба, да и с њом проговорим. Само свадба што пре... Ја ћу и њу преломити. *(Пође, па*

*застане на вратима*). Слушајте мене, господине Томо, свадба што пре.... *(Оде)*.

## XVII

**Том**, за тим **Јелкица**, па **Марта**.

ТОМА *(оставши сам, хукне, прошета један пут два преко собе, прекрсти се, па готово падне у наслоњачу, предан судбини)*.

ЈЕЛКИЦА. Татице, татице.... долази госпођа Марта. *(Отрчи задњим вратима)*. Љубим руке. Изволте.... Изволте. *(Љуби јој руку)*.

МАРТА. Добар дан, душице... *(Томи)*. Добар дан, пријатељу.

ТОМА. Добар дан, госпођо.

ЈЕЛКИЦА. Изволте седите.... Сад ћу звати маму. *(Потрчи лево)*.

ТОМА. Немој звати маму, на против, кажи јој, нека остане тамо с гостима. Ја имам мало да разговорим с пријом, па ћу вас звати. Хајде, иди и ти тамо.

ЈЕЛКИЦА. Идем. *(Пође, па на вратима)*. А зашто, госпођо, данас још није дошао зет?

МАРТА. Та доћи ће већ, доћи ће. Него, ходи овамо ти, мали враже, ходи да видим је ли истина?

ЈЕЛКИЦА *(враћа се)*. Шта, је ли истина?

МАРТА. Па да си обукла дугу хаљину. Де окрени се, да видим како ти стоји.

ЈЕЛКИЦА (*окреће се*).

МАРТА (*равнодушно*). Лепо, лепо. Можеш сад ићи, душице.

ЈЕЛКИЦА (*оде лево*).

## XVIII

### Марта, Тома.

МАРТА (*гледајући за Јелкицом крсти се*). А шта вам би, Бога вам, пријатељу, те накарадисте ово дете?

ТОМА. Које дете?

МАРТА. Дошла к мени госпођа Живановићка — она је била јутрос овде, је л' те?

ТОМА. Да, била је пре пола часа.

МАРТА. Прича ми жена, да је видела својим рођеним очима, а ја јој не верујем.

ТОМА. Ама шта је видела?

МАРТА. Та да сте детету пустили дугу сукњу.

ТОМА. Па, овај... пријо... ми то нисмо од своје воље. Јелкица је још дете, није то још за њу, него.... због света.

МАРТА. Та... ако је баш и због света, није требало то да чините. Ето, прича ми госпођа Живановићка, шта свет све каже?

ТОМА. А шта каже, молим вас?

МАРТА. Шта каже? Но, још питате? Веле: „Господин Тома, чим му се запросила једна ћерка, а он брже боље другој пустио дугачку сукњу; мисли одмах ће потрчати ко год, да и ову другу запреси“.

ТОМА. Ама зар то веле?

МАРТА. Као што чујете, од речи до речи и, ако ћете мене послушати, немојте се срамотити пред светом, него скидајте те дуге сукње детету, па нека обуче оно, што му личи. Немојте да свет пере уста с вашом кућом.

ТОМА. Сасвим, сасвим, истину говорите. Тако ћу и учинити.

МАРТА. Послушајте ме, нећете се кајати. Ми смо сад пријатељи и, што кажу, род смо, па вам нико неће искреније рећи од мене.

ТОМА. Сасвим, сасвим. Али молим вас седите, седите за Бога. Ви сте на ногама, а ја бих радо проговорио реч две с вама, онако искрено....

МАРТА. О, молим, молим. *(Седа)* Не бежим никад од искрене речи. Ја да нисам искрена, не бих вам мало час ово рекла. Дакле, шта то имате да ми кажете, пријатељу?

ТОМА *(збуњено, неспретно)*. Овај... дакле... видите, моја је жена још држећа... онако што кажу, држећа жена... А овај... мој зет, другим речима ваш братанац... он воли може бити да пије са својим друговима пиво и онда... *(За*

се). Господе, смилуј ми се, ја већ не знам више да говорим.

МАРТА. Али ја вас, пријатељу, ни мало не разумем.

ТОМА. Па то је оно, пријо, што и ја већ више себе не разумем. Којешта, све је то којешта и буди те Бог с нама. Ја већ не знам ни где ми је глава, али једно знам и једно хоћу, а то је да свадба Надина буде што пре, кроз десет дана. Не, не, и то је много: кроз недељу дана... молим вас, кроз недељу дана.

МАРТА. Шта ви то говорите, пријатељу?... Каква недеља дана, какав месец дана? Свадба не може раније бити, до кад смо уговорили... кроз шест месеца... Друкче није ни мислити.

ТОМА. Шта, кроз шест месеца? Ах, таман! Никако, никако.

МАРТА. Ја што вам кажем.

ТОМА. Молим вас, свадба мора бити кроз недељу дана или, или, или... *(Поми се)*.

МАРТА *(плане)*. Шта: или? Молим вас реците шта: или?

ТОМА *(одлучно)*. Па... казаћу, ако је по вољи.

МАРТА *(устаје)*. Реците, молим вас.

ТОМА *(одлучно)*. Па... *(Малакше)*. То... свадба треба да буде кроз недељу дана.... Мора бити кроз недељу дана.

МАРТА. Не може, ја знам добро да то не може. Можете, најзад, разговарати и с мојим братанцем, али видећете да неће пристати.

ТОМА. Онда... ако не пристане... онда неће никако ни бити свадбе.

МАРТА. Шта кажете, пријатељу?

ТОМА (*одлучно*). То што кажем.

МАРТА. Пријатељу?!

ТОМА (*још одлучније*). То што кажем.

МАРТА (*љутито*). Па лепо.... Збогом, пријатељу. Ја ћу вам послати зета овамо, па се с њим споразумејте. Моја ствар није, нити ја смем у његово име говорити.

ТОМА. То и јесте најбоље, с њим ћу говорити.

## XIX

Г-ђа Томићка, Стана, Нада, Јелкица, пређашњи.

СТАНА (*улази напред*). Смемо ући, свршили сте ваљада разговор?

МАРТА (*љутито*). Да, свршили смо.

ТОМА (*осорно*). Свршили смо.

НАДА (*љуби руку Марти*). Добар дан, тетка. Изволте. Хоћете ли овамо у собу к нама?

МАРТА (*хладно*). Хвала, ја одмах идем.

СТАНА. Како, за Бога? Та нисмо ни речи проговориле!

МАРТА. Хвала, ал' морам ићи, не могу ни тренутка остати.

НАДА. Али, за Бога, тетка?

ЈЕЛКИЦА. Па бар да вас послужимо?

МАРТА *(хладно)*. Не, не, ја одмах идем. Збогом.

Г-ђа ТОМИЋКА. Поћи ћу и ја с вама.

СТАНА *(изненађено)*. Али, за Бога?

НАДА. Па зашто идете?

МАРТА *(одлучно)*. Тако! Збогом, збогом, госпођо.

СТАНА *(рукује се и испраћа је)*.

НАДА и ЈЕЛКИЦА *(љубе јој руку)*.

Г-ђа ТОМИЋКА. Збогом, до виђења! *(Одлазе)*.

## XX

Стана, Нада, Јелкица, Тома.

ТОМА *(стоји десно напред без икаквог израза на лицу Стана, Нада, Јелкица испратиле до врата гошће, па се немо враћају и стану у реду лево према Томи, па га посматрају, хотећи погледом да кажу: „Шта је ово?“)*.

СТАНА *(после извесне паузе)*. Томо!

ТОМА *(не осврћући се)*. Шта је?

СТАНА. Шта је ово?

ТОМА *(плане)*. Шта је, је ли, шта је? Ево, да знаш шта је.

Сад ћеш видети шта је? Прво и прво.... овај.... чекај.

*(Збуњен).* Ја ни сам већ више не знам шта је. Прво и прво.... *(Спази Јелкицу).* Ах, да.... Дакле, прво и прво, више да те нисам видео у тој дугачкој хаљини... Ти, ти, Јелкице, теби говорим. Ту хаљину одмах да скинеш и да обучеш кратку.

СТАНА Томо!

НАДА *(у један мах)* Оче!

ЈЕЛКИЦА Зашто?

ТОМА. Разумеш ли што ти кажем? Више ту хаљину нећеш понети.

ЈЕЛКИЦА *(плаче).* Али зашто?

ТОМА *(дерња се).* Друго и друго.... разумете ли ви.... друго и друго....

## XXI

### Ана, пређашњи.

АНА *(улази).* Однела сам писмо; господин није био код куће.

ТОМА. Друго и друго *(Ани)* ти, девојчуро, одмах напоље из куће! Ниси више у мојој служби.

АНА. А зашто, господине?

ТОМА. Нећу да чујем ни речи приговора; одмах се пакуј.

АНА *(безобразно).* Ако вам баш нисам по вољи, не мора бити. Марим ја. *(Оде лево).*

ТОМА. Треће и треће... Да, овај... шта оно беше треће?...

## XXII

### Учитељ музике, пређашњи.

УЧИТЕЉ *(долази с писмом у руци)*. Пардон... молим.

ТОМА *(спази га)*. Ах...врло добро... Треће и треће, господине, шта ћете ви овде?

ЈЕЛКИЦА. Али, оче, за Бога? *(Удари у плач)*.

УЧИТЕЉ. Молим лепо, ради објашњења.

СТАНА. Томо!

НАДА. Оче!

ТОМА. Без икаквог објашњења напоље из куће.

УЧИТЕЉ. Господине!

ТОМА. И по трећи пут, напоље.

ЈЕЛКИЦА. Оче, за Бога!

УЧИТЕЉ. Лепо молим, ја се покоравам, али се ми морамо објаснити. Збогом. Збогом, госпођице Јелкице. *(Одлази)*.

ЈЕЛКИЦА *(кроз плач)*. Збогом.

СТАНА *(Томи)*. Има ли и штогод четврто?

ТОМА. Четврто?... Има, има... има и четврто, разуме се да има и четврто, и пето, и шесто, и седмо, ако хоћеш. Јер

овако више не иде; рашчистићу ја све, па ћу се смирити.  
Овако више не иде. Да, четврто и четврто...

### XXIII

#### Стојановић, пређашњи.

СТОЈАНОВИЋ *(са средине)*. Добар дан желим. *(Љуби руку Стани, а рукује се с Надом и Јелкицом)*. Ја сам баш нарочито дошао, оче, да разговоримо.... Послала ме тетка... Она каже...

ТОМА. Немамо шта да разговарамо, него те питам: може ли кроз недељу дана бити свадба или не може?

СТОЈАНОВИЋ. То је немогуће; али вам морам објаснити и зашто.

ТОМА. Без објашњења... Ако може може, ако не може не може.

СТОЈАНОВИЋ. Немогуће, за Бога!

ТОМА. Ако је немогуће, онда је четврто то, да свадбе никако неће ни бити. Били сте ми зет, а сад као и да нисте.

СТАНА. Томо, за Бога, је си ли ти при себи?

НАДА. Оче, за Бога...

ТОМА. Тако је.

НАДА *(удари у плач)*.

СТОЈАНОВИЋ. Ја вас не разумем.

ТОМА. Ја разумем, ако ви не разумете. Што је било било је, и свршена ствар.

СТОЈАНОВИЋ *(увређено)*. Па лепо, господине; кад другаче не може бити, онда се праштам.

СТАНА. Томо!

НАДА. Оче!

ТОМА. Збогом, господине.

СТОЈАНОВИЋ. Клањам се. *(Удаљава се увређен)*.

## XXIV

### Пређашњи, без Стојановића.

СТАНА *(бесно)*. Шта је теби, Бога ти, шта то радиш? Ти ниси више оно, што си био; ти хоћеш кућу да разориш.

ТОМА. Кућу? Јест, добро си казала, то је пето; хоћу кућу да разорим. Волим да је разорим ја, него да ми је свет разори. Јест, хоћу. *(Одјур прозору)*. Хеј ви, ви тамо... вас двојица... Ходите, ходите унутра.

СТАНА *(грува се у груди)*. Шта је, по Богу, човече, шта ћеш сад?

ТОМА. Видећеш шта ћу. Хоћу да живим по своме, нећу више по свету. Нека свет сâм себи наређује и распоређује, а ја ћу сâм себи.

## XXV

### Носачи, пређашњи.

НОСАЧИ *(улазе)*.

ТОМА. Врло добро, ви сте и пре селили, па знате како стоји. Овај намештај, све ово што видите овде, носите на таван, а одозго скините онај стари намештај, онај што је пре овде био.

СТАНА. Томо!

НАДА и ЈЕЛКИЦА. Оче!

ТОМА. Носите, носите. Што ме гледате? Прво ми скините ону стару наслоњачу, ону наслоњачу у којој сам двадесет и пет година мирно спавао после ручка. Хајде, хајде, носите. *(Падне у наслоњачу, женске се прибиле у гомилу и гледају запрепашћено. Носачи узму канабе и понесу напоље. Завеса врло лагано пада)*.

## ЧЕТВРТИ ЧИН

— Намештај и распоред исти као и у првом чину. —

I

Нада, Јелкица.

ЈЕЛКИЦА *(у краткој сукњи као и у првом чину. При дизању завесе стоје обе загрљене и плачу)*. Немој, Надо. Ето, кад ти плачеш, морам и ја.

НАДА. Ћути.

ЈЕЛКИЦА. Не могу да ћутим. Морам увек да плачем, кад тако други плаче, а тако исто морам и да се смејем, кад се други смеје.

НАДА. Остави ме. Лакше ми је, кад сам сама.

ЈЕЛКИЦА. Ето ти сад. А зашто да те оставим?

НАДА. Кад би ти само знала, колико сам ја несрећна!

ЈЕЛКИЦА *(истргне се из загрљаја, кроз плач)*. А зар ја нисам? Ето... морам опет да носим кратку сукњу.

НАДА. Зар је и то нека несрећа?

ЈЕЛКИЦА. Још каква.

НАДА, Та иди, дериште, ти и не знаш шта је то несрећа.

ЈЕЛКИЦА. Ју, Надо, како ти то говориш?... Зар ја не знам шта је то несрећа? Па ето, зар има веће несреће на свету,

него то: носиш свега три дана дугачку хаљину, сматрају те као девојку и многи мисле да си ти одиста девојка, па се тако према теби и понашају, па сад... сад опет дете. *(Горко плаче)*. Ах, не, то се не може издржати.

НАДА *(милује је)*. Ћути, лудице једна; то је све само шала. *(Бђно)*. Моја је несрећа сасвим друкча. Отеран младожења на онако груб начин, па онда срамота од света, и све, све што је најгоре и што се само једној несрећној девојци може десити.

ЈЕЛКИЦА. Па шта ћеш сад?

НАДА. Шта? Ништа. Остаје ми само да се овако гушим сузама.

ЈЕЛКИЦА. А зар није боље, да разговараш са оцем и мајком? Можда је то нека погрешка?

НАДА. Не смем. Избегавам их. Бојим се, бићу груба према њима, јер нећу умети да се уздржим. Они су ми криви.

ЈЕЛКИЦА. Е па, ако су криви, а они нека лепо то и исправе.

НАДА *(реши се)*. У осталом, то је и најбоље. Говорићу још данас са оцем и мајком сасвим отворено и озбиљно. Решила сам се, морам то учинити, па ма шта било.

ЈЕЛКИЦА. А ја сам се опет најозбиљније решила, да сматрам себе великом девојком, и ако морам носити кратку сукњу.

НАДА. Слушај, Јелкице, ако наиђу отац или мајка овамо, а ти се одмах склони, да ме оставиш на само с њима.

ЈЕЛКИЦА. Па ево је мајка, долази.

НАДА. Хајде склони се.

ЈЕЛКИЦА (*полазећи*). Склонићу се, али да се после опет састанемо, да заједно плачемо. Ја тако волим, кад заједно плачемо. (*Оде лево*).

## II

### Стана, Нада.

СТАНА (*долази из десне собе, замишљена и брижна*).  
Шта радиш, чедо моје?

НАДА. Ето, оплакујем своју судбину.

СТАНА. Не умем ни да те тешим, јер не разумем шта је све ово, што се око нас збива. Ушао је неки нечастиви у кућу, Боже ме прости (*крсти се*), или је Тома.... Не смем чисто ни да изговорим, али код њега не може бити све на своме месту.

НАДА. Отац никад до сад није био такав.

СТАНА. Толике године, ћерко, читав век сам ја провела с њим, и никад, никад.

НАДА. Е па, од куд сад то на једанпут да се промени, и то баш онда, кад је требало моју срећу разрушити?

СТАНА. Не знам, а не разумем.

НАДА. Слушајте, мајко. Ја вас молим, ако сте ми мајка, сачекајте га, па с њим отворено и озбиљно разговарајте. Ја нисам тражила да ме изводите; то сте ви и отац хтели. Ја нисам помишљала да се удајем; то сте ви и отац хтели.

Ја никад до сад нисам ни покушала да вам своју вољу казујем, али ипак не могу допустити, да ваша воља иде тако далеко, да моју срећу руши и, што је још горе, да ме пред светом срамоти.

СТАНА. Тако је, чедо моје; али зар ти мислиш, ако му будем говорила, да ће то што помоћи? Ја му чак не смем ништа ни говорити.

НАДА. Па добро, шта да радим? Шта ми саветујете да радим?

СТАНА. Нити те умем саветовати, нити ти могу помоћи.

НАДА *(плате)*. Не можете, дабоме да не можете, али сте могли одмоћи и покварити.

СТАНА. Покварити? Зар сам ја покварила? Покварио ти је отац. Иди, па њега питај шта му је.

НАДА *(одлучно)*. Ако ви не знате, ја знам шта је њему, и он је у праву, што је тако урадио.

СТАНА. Шта говориш, Надо?

НАДА *(пада у ватру)*. А није он ни покварио, него сте ви.

СТАНА. Ју, црна девојко, шта је теби?! Ја?! Од куд ја, шта ја? Ни у сну нисам сањала.

НАДА. Мислите ја не знам? Знам ја врло добро, шта говори свет.

СТАНА. Свет?

НАДА. Јесте свет.

СТАНА *(подбочи се)*. Па шта говори, Бога ти? Реци и мени, да знам и ја, шта говори свет.

НАДА. Срамота ме је чак и да вам кажем.

СТАНА. Срамота или не, реци да чујем.

НАДА. Свет каже, да сте ви хтели да кокетујете, да сте хтели под седом косом да преотимате младожењу својој рођеној ћери.

СТАНА *(пренеражена, плъесне се рукама)*. Надо, ћери моја, шта је теби? Како си могла тако што и да изустиш преда мном, па макар то свет и говорио?

НАДА. Смела сам... морала сам да вам кажем... морала сам... *(Бори се)*. Јер... и ја верујем у то.

СТАНА. Надо!

НАДА. Јест, јер отац не би бадава опако урадио; не би он тако поступио, да није био уверен.

СТАНА *(чисто посрће)*. Ћерко!

НАДА. Ја знам да је срамота, да вам и овако што кажем и... ето, ја ћу ћутати, оплакиваћу своју судбину, а ни речи вам нећу рећи. Али... не могу вас ни поштовати, не могу вас поштовати више....

СТАНА *(пала у наслоњачу и тешко плаче)*.

### III

**Тома, пређашњи.**

ТОМА *(улази с поља љутит, натукао шешир на очи)*. Е... шта је то?

НАДА. Ништа.

СТАНА. Шта је? Срамота ме је и да ти кажем шта је. Не могу ти ни говорити пред њом.

НАДА. Ја се могу и склонити, али бих вас молила, оче, да и с вама после разговарам.

ТОМА. Добро, добро, разговараћемо.

НАДА *(оде лево)*.

#### IV

#### Стана, Тома.

ТОМА *(стане према Стани)*. Дакле, шта је?

СТАНА. Томо, црни Томо, шта се ово учини од нас и наше куће и од нашег лепог мира?

ТОМА. Ето, то... Учини се, што се учини.

СТАНА. Хајд све друго, што се начини лом, али да ја доживим, да ме се рођена ћерка одриче.

ТОМА. Јест, јест и то, и још горе, још много горе ћеш доживети.

СТАНА. У очи ми је рекла, да ме више не поштује, и горе, много горе ствари.... Срамота ме је и да ти кажем: да сам јој ја преотела младожењу, да сам ја кокетовала с њим, да је због мене покварена ствар.

ТОМА. Казала ти је истину.

СТАНА. Томо!

ТОМА. Сушту истину ти је казала.

СТАНА. Од тебе зар, из твојих уста то да чујем? Срам те било, Томо! Срам те било, под твоје седе власи! Зар ти мислиш, ако си ти такав, ако си ти кадар под старост, кад ти је већ ћерка доспела до удаје, да трчиш за слушкињама...

ТОМА. Ама ко трчи за слушкињама?!

СТАНА. Ти... ти...!

ТОМА. То нећу више да чујем.

СТАНА. Нећеш да чујеш, је ли? Нећеш да чујеш, а цео свет зна, зашто смо отерали Кају и зашто смо у кућу довели младу и лепу служавку.

ТОМА. Зна, дабоме; али свет зна и то, зашто смо отерали зета. Због тебе... због тебе... Ето, таква си ти.... Имала си и у фамилији једну рођаку.... свастику твога тече, и за њу је много говорио свет, па... једна сте крв. На њу си се ваљада угледала!

СТАНА. Е, ово је већ и сувише, ово се више не може да издржи. *(Озбиљно, одлучно)*. Да знаш, Томо, да ја ово нећу да трпим. Ја сам свој образ чувала толике године и не дам да се тако олако окаља. Јесте, ја не дам да ми се образ окаља, као што си ти урадио, и то за љубав једне слушкиње.

ТОМА *(нервира га, тресне ногом)*. Ама какве слушкиње! О Господе Боже, научи ме. Научи ме, Господе Боже, и кажи ми: шта је ово, каква је ово олуја по мојој кући?

СТАНА. Таква! Сам си је завитлао, сам, сам.

ТОМА. Ја, је ли?! Јесам ли ја покварио срећу детињу или си ти? Ти, ти... ти, што си под старост почела да се отимаш за младиће.

СТАНА *(строго)*. Томо.

ТОМА *(пркосно)*. Шта је?

СТАНА. Сад је већ доста. Доста је и сувише. Ја ово нити хоћу, нити могу да поднесем, и да знаш: идем из куће. Дај ми децу, па идем из куће.

ТОМА *(показује лево)*. Ено ти деце! *(Показује десно)*. Ено ти и врата!

СТАНА *(очајно)*. Зар тако, Бога ти?!

ТОМА *(као и горе)*. Ено ти деце... ено ти врата!

СТАНА. Томо?!

ТОМА *(већ га гуши срџба, не може скоро да изговори шта хоће)*. А ено ти врата!

СТАНА *(заплаче се тешко)*. Па добро, Томо! *(Одјури лево)*.

## V

**Тома, за тим Нада.**

ТОМА *(извади мараму и брише зној с чела. Припали цигарету. Прошета два три пута по соби, стане, мисли и пушта дубоке димове, за тим хукне и седне у фотељу)*.

НАДА (*очајна, изломљена*). Оче!

ТОМА (*тргне се*). Шта је, брате?

НАДА. Шта је ово, шта се све ово дешава у кући?

ТОМА. То што видиш.

НАДА. Је л' истина, да мајка иде из куће?

ТОМА. Истина је.

НАДА. Због мене?

ТОМА. Због своје главе.

НАДА. Али, оче, није само мајка крива мојој несрећи.

ТОМА. Него ко је?

НАДА (*почне да плаче*). Кад бих могла да кажем и кад бих смела да кажем! А ја знам, знам ја све...

ТОМА. Шта знаш, говори?

НАДА. Па то. Није само мајка крива, него.... него.... (*Реши се*). Криви сте и ви.

ТОМА. Ја?

НАДА. Није лепо, знам да није лепо, што вам говорим, али кад сам мајци казала, морам и вама. Ја не бих могла бити мирна, кад не бих и вама казала.

ТОМА. Говори.

НАДА. Па то, немам шта друго да вам кажем, али криви сте и ви.

ТОМА. Ама зашто ја, шта ја?

НАДА. Па... због вас смо отерали ону слушкињу.

ТОМА *(скочи као опарен с фотеље)*. О, Саваоте, Саваоте!  
*(Чупа косе)*. Јаој, мајко моја мила, шта је ово! Ћут'....  
Напоље, напоље, па да ми ниси више на очи изашла.  
Хајде, хајде тамо, па се спреми с твојом мајком... Идите,  
идите заједно.

НАДА. Оче!

ТОМА. Заједно, заједно... Нећу ни једно више да чујем...  
Хајде, шта чекаш? Хајде твојој мајци. *(Изгура је у леву собу)*.

## VI

### Тома, за тим Јелкица.

ТОМА *(бесно шета. Час стане, мисли, врти главом, па опет шета. Још не попушену цигару баци, па пали другу. Седне у фотељу и одмах се нервозно диже. Пошто подуже размишља, а њему се лице озари благом светлошћу, последњом надом. Прилази левим вратима, нежно)*. Јелкице... *(Опет прошета, па приђе вратима, те мало јаче)*. Јелкице!

ЈЕЛКИЦА *(мало је преплашена)*. Изволте, Оче.

ТОМА *(нежно)*. Ходи, ходи овамо. Ти си татино дете, је ли? *(Загрли је и брише сузу, кријући)*. Је ли да си ти татино дете?

ЈЕЛКИЦА. Јесам.

ТОМА *(глади јој косу и милује је)*. Ти ћеш слушати тату, тебе ми свет неће одвући из загрљаја?

ЈЕЛКИЦА *(охрабрена)*. А, је л' те, тата, што се спремају мајка и Нада? Куда ће оне?

ТОМА *(мало збуњен)*. Па... тако... Спремају се, хоће на пут.

ЈЕЛКИЦА. На пут?

ТОМА. Јесте, тако мало да путују.

ЈЕЛКИЦА. А ја?

ТОМА. Ти ћеш седети код тате. Је ли да ћеш седети код тате?

ЈЕЛКИЦА. А хоће ли они далеко?

ТОМА. Па... близу... Али ће се тамо задржати. Ја не знам колико ће се задржати, али ће се задржати.

ЈЕЛКИЦА. Па што и мене не пустиш?

ТОМА. А ко ће оца да разговара? Је ли, голупче моје?

ЈЕЛКИЦА *(сасвим охрабрена)*. Ја, ја ћу да вас разговарам. Ето и сад имам нешто да вам кажем.

ТОМА *(одводи је за руку до столице, па он седне, а њу привуче и загрли око паса)*. Е, имаш нешто да ми кажеш?

ЈЕЛКИЦА. Није да вам кажем, него... да вас нешто замолим.

ТОМА. Хајде, баш да чујем, шта је то.

ЈЕЛКИЦА. Да обучем опет дугачку хаљину.

ТОМА. А зар ти не волиш да си дете?

ЈЕЛКИЦА Не волим, оче.

ТОМА. Па ова ти хаљиница лепше стоји.

ЈЕЛКИЦА. А не, дугачка ми много лепше стоји. *(Љуби га)*.  
Допустите, оче.

ТОМА *(насмеши се доброћудно)*. Па добро, добро.  
*(Пољуби је)*.

ЈЕЛКИЦА *(сва срећна, оптрчава око оца и тапше рукама)*.  
Дугачка хаљина, трајла ла.... Девојка, опет девојка...  
лалала... лалала... лалала. *(Загрли оца и љуби га у оба  
образа)*.

ТОМА *(отима се)*. Де, де, лудице једна.

ЈЕЛКИЦА. А има још нешто... Хоћете ли, слатки татице,  
још нешто да ми учините?

ТОМА. Е, а шта је то сад опет?

ЈЕЛКИЦА *(милује га по образу)*. Да ми опет узмете  
учитеља музике.

ТОМА *(изненађен)*. Учитеља музике?

ЈЕЛКИЦА *(наивно)*. Па јесте... јер он, сиромаш, просто не  
може да живи без мене.

ТОМА *(згранут)*. Ама ко то?

ЈЕЛКИЦА *(као и горе)*. Па учитељ музике. Ево само да  
видите шта ми пише. *(Вади писамце из недара)*.

ТОМА *(згранут, диже се из столице)*.

ЈЕЛКИЦА *(и не гледајући га)*. А, ево. *(Чита)*. „Мила моја  
душице. Ја не могу без тебе да живим, ја ћу полудети.  
Моли оца, да ме опет прими. Грли те и љуби твој Ге-дур“.

*(Говори)*. Знаш, тата, он се увек на писмима, која ми пише, потписује „Ге-дур“.

ТОМА *(поражен, малаксао, глупо)*. Гедур?

ЈЕЛКИЦА. Јесте, а ја њему, кад одговарам, потписујем се „Це-дур“.

ТОМА *(као и горе)*. Цедур?

ЈЕЛКИЦА. Јесте.

ТОМА *(тешко уздахне и прекрсти се)*. Господе, господа, преврну ли ти и небо и земљу, шта ли?! *(Јелкици)*. А гедур, је ли, и цедур?

ЈЕЛКИЦА *(видећи да је погрешила, преплашено)*... Јесте!

ТОМА. Зар и ти, зар и ти оде у Содому и Гомору, а?

ЈЕЛКИЦА *(преплашена)*. Па... Овај.

ТОМА. И ти, је ли? Па добро... Хајде, хајде, напоље... Напоље и ти.

ЈЕЛКИЦА *(молећи)*. Али, оче.....

ТОМА *(дочепа штап)*. Напоље, док се не развитлам овим гедуром, па ћеш очас научити музику.

ЈЕЛКИЦА. Опростите...

ТОМА. Напоље, кад ти кажем... Ено, ено, тамо се спрема мајка. Хајде, хајде, спреми се и ти с њом.

ЈЕЛКИЦА. И ја ћу на пут, је л' те?

ТОМА. Јесте, и ти ћеш на пут, и ти ћеш.

ЈЕЛКИЦА. Па добро. *(Преплашена, повлачи се у собу)*.

## VII

### Тома, за тим Сима.

ТОМА *(стао, дубоко уздахне, брише брижно чело, врти главом, крсти се и мумла час: „Ооооо...“, а час му испадне реч: „гедур“ или „цедур“). Оде и до врата од собе, где му се жена и деца спремају да оду из куће, погледа тамо, па се опет врати, слежући раменима, као човек кога је постигла зла судба, коју не може избећи, већ је мора трпети).*

СИМА *(улази пажљиво и срамежљиво на задња врата, па, пошто га Тома не види нити чује, остаје тамо. После извесне паузе једва тихо проговори).* Томо!

ТОМА *(окрене се, спази Симу, озари му се лице радошћу, притрчи му и загрли га).* Где си, брате, где си, ако Бога знаш?!

СИМА. *(Потресен, али прекорно)* Томо, Томо....

ТОМА. Где си, да ми се нађеш, брате рођени!

СИМА. Зар смеш да ме питаш?

ТОМА. Опрости, брате!

СИМА. Не бих ти опростио, али не могу да издржим. Двадесет и пет година ја долазим у твоју кућу као у своју, па.... сад не могу, ето, не могу да прођем крај ње. Увредио си ме... Не могу лако да ти опростим, али... не могу ни да издржим. Ово је десет дана како сам издржао, десет пуних дана пролазио сам крај куће и гледао сам да зажмурим, огледао сам да окренем главу, али бадава... Мучило ме... мучило. А нисам те ни ван куће виђао: нисам

виђао ни кога од твојих, па сам хтео само онако, само онде на вратима да останем и да припитам: јесте ли сви здрави и ништа више, само то да питам, па да идем. Кад бих чуо да сте сви здрави, ја бих ваљада могао још десет дана издржати, а да не свратим.

ТОМА. А да знаш, како си ми потребан! Седи, молим те седи.

СИМА. *(Седне)*.

ТОМА. Потребан си ми као парче хлеба; немам коме да се појадам, нема ко да ме утеши.

СИМА. А шта је, брате? Зар те је тако зло снашло?

ТОМА. И зло и горе, Симо... Содома и Гомора.

СИМА. Ех, ех, ех... Није ваљада тако, де...

ТОМА. Тако је.

СИМА. Јесте ли сви здрави?

ТОМА. Сви.

СИМА. Само кад није нико болестан.

ТОМА. Сви смо болесни.

СИМА. Ето ти сад. Ја те не разумем. Кажи ми, брате, јасно.

ТОМА. Хоћу... Слушај. *(Ходе по соби и домишља се)*...Само не знам ни с кога краја да почнем. Дабоме да не знам. Има, видиш, ствари у свету, које и немају свој почетак него само крај. Дакле, крај, само крај ти могу казати. Ја не знам шта је ово, него само то ти је крај, брате: моја кућа пропаде.

СИМА. Ама како?

ТОМА. Видиш: и ја сам неверан мојој жени, и моја је жена неверна мени. Отерао сам жену, отерао сам децу и деца се одрекла и оца и мајке, и неки гедур се умешао ту и... не знам, видиш да ја не знам ни шта говорим... Ја не умет ништа да ти објасним.

СИМА. Ама ја видим и сâм, да се ту умешао неки ђаво, кад си ти потегао мене... мене, болан, да отераш са свога прага. Па шта је то? Говори, брате, ко то све направи?

ТОМА. Само, само се направило.

СИМА. Не може то само. Ето то, на пример, то што си мене отерао, то се није могло само направити. Па хајде на то ми одговори, зашто си мене отерао?

ТОМА. Због света.

СИМА. А зашто си тетка-Кају отерао?

ТОМА. Због света.

СИМА. А зашто си...

ТОМА. Због света, због света, због света... Разумеш ли, због света, све због света. Док свет није ушао у моју кућу, ми смо красно живели, сви смо се волели, сви смо се поштовали... Знаш и сâм. Али кад свет наиђе, а он поче да уређује и наређује, као да и није ово моја кућа, као и да није ово моја породица. Прво и прво свет је променио мојој жени шешир; па онда свет ми је избацио из собе овај намештај и ову фотељу; она је све до сад била на тавану. Па је онда свет почео да ми мења слушкиње; отерао ми је прво једну, а довео другу; после је отерао и ту другу. Па ми је онда свет довео у кућу неког учитеља музике, па га

је онда тај исти свет истерао; па је онда свет детету од петнаест година — Јелкици — обукао дугу сукњу, па ју је после опет тај исти свет скинуо; па је, брате, тај исти свет и тебе отерао; па ми је тај исти свет кћер запресио, па он опет свадбу покварио.

СИМА. Ама Бога ти?

ТОМА. И није то све, него се, брате мој, у овој кући више не зна свој своме; нити се зна ко је крштен, ни ко није крштен. Замисли само: моја жена ми је неверна....

СИМА *(прекорно)*. Томо!

ТОМА. А ја сам неверан мојој жени.

СИМА. То не може бити.

ТОМА. Знам и ја да то не може бити, али.... ето, свет тако каже. Па онда моја деца... Да видиш само, шта се учинило од онако красне деце. Нада мени у очи каже... шта ти не каже; а тако исто и мајци каже. А Јелка, замисли Јелка...

СИМА. Јелкица?

ТОМА. Јелкица, јесте Јелкица пише љубавна писма и потписује се „Ге-дур“.

СИМА *(чуди се)*. „Ге-дур?“

ТОМА, То јест „Це-дур“, а она битанга се потписује „Ге-дур“. И та писма, љубавна писма, она чита мени, оцу своме?...

СИМА *(крсти се)*. Господе Боже, шта се учини? Па шта си урадио, шта мислиш?

ТОМА. Шта сам урадио? Отерао сам од куће и жену и децу и све; отераћу најзад и себе, закључаћу врата и бацићу кључ у Дунав, па ето ти!

СИМА. Томо, немој тако... Прибери се, прибери се. Зар ти није много лакше да отераш свет, а ти с твојима да останеш у кући?

ТОМА *(сину му очи надом)*. Па да живимо срећно и мирно, као што смо и живели, је ли?

СИМА. Тако ће, Томо, бити најбоље.

ТОМА *(раздраган)*. Па да ти дођеш сваки дан, да ми причаш новости, да ме учиш карата, а ја с децом да плевим башту, да храним пилиће, да читам новине, је ли, је ли?

СИМА. Тако ће, Томо, бити најбоље.

ТОМА *(тешко уздахне)*.

## VIII

### Стана, Нада, Јелкица, пређашњи.

СТАНА *(улази с Надом и Јелкицом. Све су под шеширима, обучене за одлазак из куће. Чим изађе Стана, па опази Тому и Симу, застане код левих врата, а деца за њом)*.

СИМА *(погледа их зачуђено, прилази Томи, тихо)*. Ама, зар је то истина? Па ја сам мислио ти претерујеш, а оно оне у истини одлазе.

ТОМА (*срамота га је да дигне главу*). Не претерујем... Ето, видиш својим рођеним очима, да не претерујем.

СИМА (*опет тихо*). Слушај; приђи, пружи руку жени.

ТОМА (*и хтео би и не би због срамоте*).

СИМА (*као и горе*). Хајде, хајде, пружи руку жени.

ТОМА (*дигне главу*). Стано!

СТАНА (*пригрлила Јелкицу, гледа га, али не прилази*).

ТОМА. Овај... ја нисам хтео... То си ти предложила, да се измешамо са светом, да отворимо кућу свету.

СТАНА. Јесам.

ТОМА. Па... кажи ми бар искрено, кад ти је било боље, кад си била далеко од света или....

СТАНА. Кад сам само своју кућу и децу гледала.... далеко од света.

ТОМА. Овај... па то... то сам само хтео да те питам.... а.... како да кажем... (*Збуни се, повуче за капут Симу, тихо*). Реци ти, најбоље је, реци ти.

СИМА. Па, то, госпођо Стано, да се оставите света и ви и он. Свет је зао пријатељ. У света, видите, има речи, ама нема срца. Милост светска тежа је но душманска рука; свет ником није назигао кућу, а разорио јесте. Него дјете ви, како сте и били.... дјете.... дјете....

ТОМА. Стано!

СТАНА. Томо! (*Прилази му, заплаче се горко и пружи му руку*).

НАДА, ЈЕЛКИЦА *(такођер тронуте, прилазе и љубе му руку)*.

ТОМА *(неко лупа с поља)*. Опет?

СИМА. Ко је то?

ТОМА. Ко? Свет, брате, опет свет. Не може се човек без света у својој кући ни посвађати ни измирити.

ЈЕЛКИЦА *(отрчала до врата и отворила их)*. Дада! Дада!  
*(весело плеска рукама)*.

## IX

### Каја, пређашњи.

КАЈА *(остала иа отвореним вратима, држећи Марка у наручју)*.

ТОМА. Ходи, ходи овамо...

КАЈА *(снебива се)*.

ТОМА. Уђи, кад ти кажем.

СИМА. Уђи, Кајо.

НАДА *(притрчи Каји, па јој узме Марка...)* Гле, па и наш Марко....

ЈЕЛКИЦА *(притрчи и милује га)*. И наш Марко, и наш Марко је дошао!

КАЈА *(неодважно)*. Опростите а ја чула, остали сте без млађег, па знам како је то тешко, те рекох да увратим, ако хоћете да вас послушам дан два... док не нађете...

ТОМА. Добро си учинила... Сам те је Бог послао. Јест, јест... и ово је сам Бог овако удесио, да се опет сви овде приберемо. — Ето... ето... и насмејао сам се... Је си л' приметио, Симо, да сам се насмејао? А нисам се насмејао све од онога дана... знаш од оног дана.

СИМА. Кад си мене...

ТОМА *(меће му шаку на уста, да то више не помиње)*. Не помињи... не помињи! Нека ми нико не помиње оно што је било... Од сад ће опет бити све друкче. Дедер, Стано, шта чекаш? Децо, децо моја, што ме гледате; шта чекате, за Бога. Скините те шешире, скините. Ходите, ходите ево овамо; дедер ти, Надо, да ми правиш цигарете. *(Вади табакеру, па истреса из ње дукан на сто, а Наду хвата за руку, приводи столу и посађује је силом у столицу)*. Тако! А ти, Јелкице, нађи новине... Ама шта чекаш ти, Кајо, што не идеш да нахраниш живину? Мој петао већ пет дана није честито јео, разрио ми све буњиште. Па, носи, носи И Марка. *(Узима Марка из наручја Јелкичаних и даје га Каји)*, Носи га под огњиште; ено тамо је његов душек, направљен од мог старог зимског капута.... Носи га! *(Одгура Кају лево)*.

## Х

### Пређашњи, без Каје.

ТОМА. Па ено и часовник не ради. Јелкице душо, зар ти не видиш да часовник не ради? А то је твој посао.

ЈЕЛКИЦА *(скида шешир и пење се на миндерлук, те удешава часовник)*.

ТОМА. Стано, дедер, Бога ти, донеси ми ону слику.

СТАНА. Коју слику?

ТОМА. Ону де, што записујем на њој нашу историју.

СТАНА *(пошто и сама скине шешир, одлази и доноси му)*.

ТОМА. Тако. *(Меће наочари и умаче перо)*. Како беше оно, Симо?

СИМА. Које?

ТОМА. Оно што се записује на Октоиху?

СИМА. Је л' године?

ТОМА. Није, није, него оно: тог и тог љета господњег најђоше на ову земљу Агарјани....

СИМА. А јест... Агарјани и многи варвари...

ТОМА. И опустише све и разорише....

СИМА. И оста народ у беди и сиротињи...

ТОМА. Ех, то видиш, то... *(Пише)* „...љета господњег најђе у нашу кућу свет и опустоши све и разори, и оста наша кућа у....“ *(Досети се)*. „...И нанесе на кућу зло и

невољу и срам“. Тако... Нека стоји ово записано. На, однеси тамо, Стано. Нека стоји записано, нека се упамти.

СТАНА *(однесе слику и остави на своје место).*

ТОМА. Тако... А сад... сад ћемо да прекинемо са светом. Закључаћу се. *(Сими).* Разумеш, брате, закључаћу се. *(Трчи и закључава спољна врата, меће кључ у џеп).* И хоћу да држим у своме џепу кључ од своје куће. Је л' да је тако? Спустићу и завесе; нећу нико ни да ми привири у кућу. У старо доба било је чаробника, који једном једином речи разруше човеку кућу; данас их има и опаснијих: једним погледом разруше ти кућу. Нећу ни тај поглед. Свет је опаснији, кад кроз прозор завирује у туђу кућу, но кад уђе у њу. *(Спушта завесе).* Тако, тако.

СТАНА. Али, Томо...

ТОМА. Тако, тако ја хоћу... Сад сам се оградио, па сад... ходите, ходите сви око мене. *(Намешта столице).* Приберите се, нећу да сте далеко од мене. *(Намести Стану па столицу, доведе Јелкицу и Наду крај себе, те седне и сам, држећи их чврсто у наручју. Једино Сима остаје мало у страну и брижно посматра све то).* Тако, Тако, тако ћемо од сад живети, ограђени од света, заклоњени, сакривени....

СИМА *(хоће да проговори нешто).*

ТОМА. Ћути, молим те; немој сад говорити. Да се одморим, да се одморим. Ти још и не знаш, колико ми је потребно да се одморим. Ћути, ћутите сви... Да се одморим.

СИМА *(после врло дуге паузе, за време које јо размишљао, вртео главом и једнако се мучио, да ли да*

*проговори, најзад се одлучио).* Овај... Томо, брате, ја ти морам нешто казати.

ТОМА. Шта?

СИМА. Ти си, овај, паметан човек, па...

ТОМА. Добро, паметан, па шта?

СИМА. Не иде то баш ни тако.

ТОМА. Шта не иде?

СИМА. Па тако, не иде то тако, као што ти мислиш... Оно, не ваља ни оно, кад свет почне управљати туђом кућом, али...

ТОМА. Ама шта „али“? Говори...

СИМА. Па то, не може ни тако... Не можеш се ти баш тако ни оградити од света. Родио си се у свету, па, хтео не хтео, мораш и живети са светом.

ТОМА. Није истина, не морам.

СТАНА. Не ваља ни онако, а, овај... не може се ни овако.

СИМА. Ти имаш женску децу, па и не можеш живети како ти хоћеш, него како мораш.

СТАНА. И знаш ли шта ће свет казати?

ТОМА. Опет свет?

СТАНА. Па да, знаш ли шта ће казати, ако чује да смо се закључали и спустили завесе и овако се оградили?

ТОМА. Шта ће казати?

СТАНА. Па... казаће да смо полудели...

ТОМА *(размишља. Пауза)*. Симо,... да ли и ти велиш да ће то свет казати?

СИМА. Па.... казаће.

ТОМА *(очајно уздахне, сломљен, побеђен)*. Е па, добро!... Дакле, опет ће свет казати... опет се мора са светом! Е па, добро, кад се мора. *(Одлучно иде, диже завесу с прозора и отвара прозор широм, одлази и откључава врата и отвара их широм. Најпре на вратима)*. Ходи, ходи, свете... Уђи, уђи у скровиште моје среће; уђи, управљај, наређуј, чепркај, разривај!... *(На прозору)*. Дођи, дођи, свете. Ево има једна кућа, у којој се срећно и мирно живи; остави, свете, своје бриге, па дођи! Туђом је кућом лакше управљати но својом, туђу је бригу лакше бринути но своју; дођи, наређуј, распоређуј, управљај, кад већ нећеш да гледаш своју бригу, кад ти је дража туђа. *(Долази пред рампу и говори непосредно публици)*. Дођите сви, сви...Господарите... Једите свој хлеб, а водите моју бригу... Ходите, ви госпе, ви комшике, ви прије, ви познанице; дођите и донесите све новости из туђих кућа и размените их овде код мене, па с новим еспапом, који овде у мојој кући накупјете, зађите даље, зађите од куће до куће: има још кућа, где се мирно и тихо живи... Дођите, ви пријатељи, да ме посаветујете: како да живим са женом, како да се облачим, како да васпитавам децу и како да их удајем. Ја ћу их неговати, ја ћу трошити, ја ћу се мучити, а ви саветујте... Зашто не? То је ваша брига!... Дођите, дођите сви, ево су и врата и прозори широм отворени. Уђи, свете, уђи. Дођите, да пребројите тањире; дођите, да чујете шта сам данас ручао и да ми наредите, шта треба сутра да ручам; дођите, да ми завирите у кревет, да видите јесу ли чисти чаршави, дођите,

да...*(Завеса лагано пада, али његов се глас и за палом  
завесом чује)*. Дођите, наређујте, распоређујте,  
управљајте, чепркајте, разривајте. Уђи, свете, уђи!